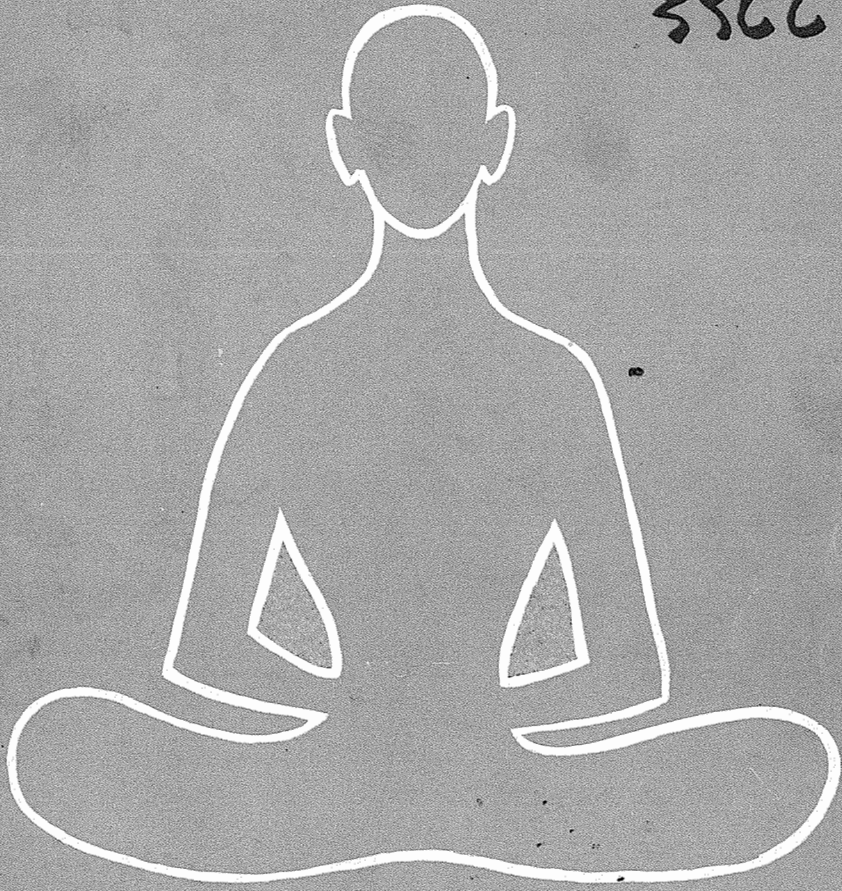

कार्यवृत्त
१९८८-८९

‘स्व-रूपवर्धिणी’

'स्व' रूपवर्धिनी - कार्यवृत्त ८८-८९

अनुक्रमणिका

□ 'स्व-रूपवर्धिनी' म्हणजेच	१
□ स्पंदन	२
□ युवाकार्यकर्त्यांचे मनोगत	३-३४
□ महत्त्वाच्या घडामोडी	३४-३७
□ नवीन प्रकल्प	३७-३८
□ आवाहन (आर्थिक अहवाल)	३९
□ दैनंदिन शाखांचे पत्ते व
कामांच्या वेळा, संपर्क	४०
□ कार्यकारिणी	४१

मुखपृष्ठ : श्री. शेखर साने

रेखाटने : श्री. अरुण फडणीस

‘स्व’-रूपवर्धिनी म्हणजेच

- सहवासातून शिक्षण व शिक्षणातून संस्कार घडविणारी संस्था
- ब्रती शिक्षक आणि तळमळीचे कार्यकर्ते यांच्या मार्फत हेतुप्रधान शिक्षण देणारी एक चळवळ
- आपुलकीने व जिद्दाळ्याने मुलांचे प्रश्न हाताळणारी, सर्वाना आपली’ वाटणारी संस्था
- विपरीत परिस्थितीवर मात करायला शिकविणारी कार्यशाळा
- राष्ट्रीय चारित्र्य, सार्वजनिक शिस्त आणि सामाजिक बांधिलकी जोपासणारा उद्याचा एक ‘राष्ट्रीय प्रकल्प’
- परिस्थितीचा शाप आणि वातावरणाचा ताप असला तरीही सदैव प्रगतीचाच मार्ग दाखविणारी, आपुलकी निर्माण करणारी संस्था

अर्थात

- ही पूर्ण वेळची शाळा नाही. विविध उपक्रमाद्वारे, वर्षभरात एकही दिवस सुट्टी न घेता राबविला जाणारा हा एक शिक्षण प्रकल्प आहे.

“ स्पंदन ”

“ स्व-रूपवर्धिनी ” च्या युवा कार्यकर्त्यांचे दैनंदिन कार्यात महत्त्वाचे स्थान आहे.

आज दैनंदिन शाखेच्या बहुतेक व्यवस्थांची जबाबदारी या कार्यकर्त्यांवरच आहे. साहजिकच या कार्यकर्त्यांच्या मनात कार्याविषयी सतत काही ना काही चिंतन चालू असतेच.

विचारांची ही स्पंदने या कार्याच्या यशस्वितेसाठी आवश्यकच आहेत.

दैनंदिन शाखेच्या छोट्या छोट्या कार्यक्रमापासून ते नैमित्तिक मोठ्या उत्सवासंबंधी, कार्यक्रमांसंबंधी प्रत्येकाच्या मनात काही तरी विचार असतातच.

या वर्षीच्या कार्यवृत्तात युवा कार्यकर्त्यांची ही स्पंदने देत आहोत.

काव्यातून काहींनी आपले विचार प्रकट केले आहेत.

काहींनी आपले विचार खूप विस्ताराने मांडले आहेत. अर्थात जागेच्या मर्यादेमुळे

लेखांतील काही भाग वा काहींचे लेख, छापण्याची इच्छा असूनही वगळावे

लागले आहेत. इथे घडणारे छोट्यांचे छोटे छोटे प्रसंगही

कार्यकर्त्यांना प्रेरित करीत असतात. एकमेकांच्या सहवासात राहून

नकळत एकमेकांना प्रेरणा देत राहण्याच्या ह्या दैनंदिन उपक्रमांमुळे

१० वर्षात प्रगतीची थोडीफार वाटचाल करता आली

आणि या पुढे याच युवा कार्यकर्त्यांच्या आधारावर हे कार्य

अधिक खोलवर, अधिक दूरवर आणि अधिक दृढपणे उभे करण्याचा

संकल्प सिद्धीस नेण्यासाठी ही स्पंदने

प्रेरक ठरतील अशी खात्री वाटते.

कोणी पालक या नात्याने, कोणी विद्यार्थी म्हणून तर कोणी कार्यकर्ता म्हणून या कामात सहभागी झाले आहे. इथे येणारा प्रत्येक जण नकळत काही तरी शिकत असतो, घडत असतो, कार्यानुकूल बनत असतो. युवक गटातील काहींच्या या प्रतिक्रिया आम्ही असे घडलो घडत आहेत.

आम्ही असे घडलो – घडत आहोत

हेमंत मोदळे

पहिल्यांदा जेव्हा स्व-रूप वर्धिनी विषयी ऐकले त्यावेळी मला वाटत होते की, ही संस्था म्हणजे फक्त अभ्यासासाठी, पर्यायाने क्लास सारखीच आहे. कारण माझा दादा व प्रशांत हे दोघेही दररोज ६ ते ९ वेळात दप्तर घेऊन या शाखेत येत. त्यामुळे साहजिकच माझे कुतूहल जागृत झाले. मीही दादाला मला शाखेत यायचे आहे हे सांगितले व एके दिवशी मला घेऊन दादा आला. तेव्हा मात्र दोन-तीन आठवड्यात मला प्रत्यय आला की ही संस्था म्हणजे केवळ अभ्यास घेणारी नसून व्यक्तीचे व्यक्तिमत्त्व घडवणारी किंवा सर्वांगीण विकास साधणारी संस्था आहे.

येथे दररोज खेळ होतात हे पाहून “आपण खेळण्यासाठी एकत्र येतो” ही भावना मनामध्ये निर्माण झाली. परंतु नंतर जसजसा मोठा होऊ लागलो तसतसा “आपण एकत्र येण्यासाठी खेळतो” हे मनामध्ये रूजू लागले व ते आता पक्के झाले आहे.

आपण दररोज खेळतो, प्रार्थना करतो, अभ्यास करतो व घरी जातो यातून काय निष्पन्न होणार? असा प्रश्न पडायचा तेव्हा गोंधळून जायचो. पण आता कुठे या कार्याची महती पटू लागली आहे. लहानपणापासून स्व-रूपवर्धिनीत वाढलेले आणि आता अत्यंत धडाडीने काम करणारे, कष्ट सोसणारे युवक कार्यकर्ते पाहिले की या कार्याचे महत्त्व प्रकषिनि जाणवते.

मी ६ वी पासून वर्धिनीत यावयास सुरुवात केली. त्यापूर्वी मी अत्यंत लाजाळू व संकोची होतो. परंतु वर्धिनीत आल्यापासून धीटपणा व आत्मविश्वास निर्माण झाला. तसेच माझ्यात अभ्यासाची आवड निर्माण झाली. त्यामुळे निदान दररोज २ ते २.३० तास अभ्यास तरी करू लागलो. परंतु आपण पहिला क्रमांक मिळवावा असे कधीच वाटावयाचे नाही. आता जे माझे बरे अक्षर आहे ते अक्षर म्हणजे

कृ. ल. पटवर्धनांच्या सांगण्याचा परिणाम! ते नेहमी सांगायचे की 'हस्ताक्षर सुधारा, त्याचा तुम्हाला जीवनात चांगला उपयोग होईल.' शाळेतील विविध खेळांच्या स्पर्धांमध्ये भाग घेऊ लागलो. कृ. ल., शि.प. आणि दर शनिवारी येणाऱ्या विविध वक्त्यांची व्याख्याने ऐकून आपल्यालाही बोलता आले पाहिजे ही इच्छा मनात निर्माण झाली परंतु अजूनतरी बोलण्याचे धाडस झालेले नाही. परंतु या वक्त्यांच्या बोलण्याने विविध विषयांची, विविध कार्यक्रमांची माहिती होत होती, काही माहिती साठविली जात होती.

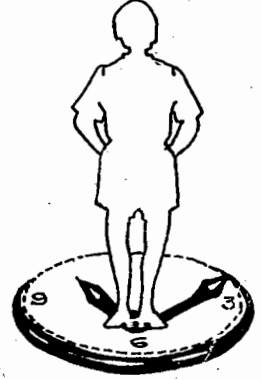
स्व-रूप वर्धिनीची इमारत उभी राहिली व विविध प्रकल्प जे मनात होते ते सत्यात उतरले. अभ्यासिका, व्यायामशाळा इ. अनेक प्रकल्प सुरू झाले. तसेच या बरोबर योजनेची आखणी करून ती योजना शिस्तबद्धरित्या अंमलात कशी आणायची हे आता दररोजच सुरू झाले. प्रत्येक गोष्ट शिस्तीत झाली पाहिजे हे बाळकडू लहानपणापासून पाजले जात होते. पण तो अनुभव घेताना फारच जड जात होते.

इमारतीची स्वच्छता करण्यामुळे "कोणतेही काम करण्यास लाज वाटू नये" हा विचार मनात पक्का बिंबवला. "मुलांना चांगल्यारीतीने कसे हाताळावे?" हे विविध जबाबदाऱ्या अंगावर पडल्यामुळे चांगलेच कळू लागले. काही काही वेळा वाद-विवादाचे प्रसंग आले. त्यामुळे काहीवेळा दुराव्याचे प्रसंग निर्माण झाले. पण तरीही जुळवून घ्यावयास शिकलो.

दीपक धामापुरकर

माणूस हा जन्माला आल्याबरोबरच पन्नास टक्के (माझ्या मते) घडलेला असतो. आणि राहिलेला पन्नास टक्के घडवायचा असतो किंवा घडत असतो. उदाहरणच द्यायचे झाले तर, जगात अशी अनेक उदाहरणे आहेत की माणसे प्रतिकूल परिस्थितीत जन्माला येऊन देखील अलौकिक कर्तृत्व गाजवू शकली किंवा या उलट अनुकूल परिस्थिती असून देखील काही करू शकली नाहीत.

With Best Compliments From :

M/s. Decent Decorators FOR QUALITY COATINGS

81-D-2, M. I. D. C. Chinchwad, PUNE 411 009. Phones : 83730, 82333, 55417

मला कधी कधी प्रश्न पडतो की मी जर वर्धिनीत गेलो नसतो तर मी जीवनात यशस्वी होऊ शकलो असतो का? किंवा सामान्यांच्या भाषेत समाजात यशस्वीपणे राहू शकलो असतो का? सुदैवाने ह्याचे उत्तर मात्र मला सापडले आहे. मी जीवनात यशस्वीच झालो असतो. पण थोडा काळ अधिक लागला असता, एवढेच.

तसे पाहिले तर “माणसाने कसे असावे” ह्या बदल प्रत्येकजण वेगवेगळे वक्तव्य करील. सर्वांना पटणारे मुद्दे असे वाटतात.

- (१) माणसाने नेहमी खरे बोलावे (२) आळस करू नये
(३) वडीलघान्यांच्या आज्ञा पाळाव्यात इत्यादी

पण वर्धिनीत येणाऱ्या मुलांकडून वर्धिनीला वेगळ्याच अपेक्षा असतील त्या अशा -

- (१) देशाविषयी, समाजाविषयी प्रेम (२) समाजाला काही देण्याची भावना (३) स्वतःचा उत्कर्ष करून देखील त्यागाची भावना. इत्यादी.

मला वाटतं हे सर्वांना पटत असेल. अगदी गुन्हेगारी जगतात जगणाऱ्या माणसाला देखील थोड्याफार प्रमाणात पटत असावे. पण हे १०० टक्के होऊ शकत नाही. कारण चांगल्या वातावरणाचा अभाव! प्रभावी मार्गदर्शनाचा अभाव. जगापासून थोडावेळ बाजूला होऊन विचार न करण्याची प्रवृत्ती! मग तो माणूस कसा घडेल?

तसा विचार करता ह्या जगात अनेक थोर विचारवंत होऊन गेले. परंतु माणसाचे प्रश्न तसेच अजूनही आहेत. प्रत्येकजण त्यांच्याविषयी आपुलकी दाखवेल पण त्यांच्या सारखे आचरण मात्र नाकारेल. काहीजण देखावा करतील. म्हणूनच की काय मला वाटते की माणूस जन्माला येतानाच काहीतरी घेऊन येतो.

एक महत्त्वाची गोष्ट नमूद कराविशी वाटते की आपण बहुतेक वेळा दुःखदप्रसंगी निराश होतो. इथेच सर्व सामान्य माणसे चूक करतात. कारण हा क्षण तर आपण घडण्याचा असतो. निराश होण्याचे काहीच कारण नसते. असे अनुभव मिळणे अत्यंत आवश्यक असते. तेव्हा आपण त्या गोष्टी आव्हान म्हणून स्वीकाराव्यात. ह्याच्यासाठी वाचनाची आवड अत्यंत महत्त्वाची आहे. कारण त्यापासून आपल्याला एक प्रकारचा दिलासा मिळत असतो. समोर काही चांगल्या माणसांची आदर्श म्हणून निवड करावी म्हणजे आपला मार्ग कायम राहतो.

मला रामानुजन ह्या गणितज्ञाविषयी फारच आदर आहे. कारण ह्या माणसाने लहानपणी फारच कष्ट घेतले. मॅट्रिकला चार वेळा बसून देखील अयशस्वी! पण जीवनात मात्र १०० टक्के यशस्वी!! तसेच अब्राहम लिंकन विषयी म्हणता येईल.

वर्धिनीच्या बाबतीत बोलायचे झाले तर मी आशावादी आहे. कारण मी पूर्णपणे विचार केलेला आहे. त्यात यशही आलेले आहे. मी सर्व अपयश विसरून यशाची चाहूल घेतो आहे. भले मी दुसऱ्यांच्या दृष्टीने यशस्वी नसेनही कदाचित परंतु माझ्या दृष्टीने मात्र मी यशस्वीच होतो आहे.

मी खूप अभ्यास करावयाचा ठरविला आहे. आणि तो मी अखंडपणे चालू ठेवण्याची ईर्षा बाळगून आहे.

मला एक चांगली गोष्ट आढळली ती अशी की तुमचा हेतू जर चांगला आणि शुद्ध असेल तर यश १०० टक्के मिळते. पण त्यासाठी अनेक परीक्षा द्याव्या लागतात. ह्या परीक्षा वेगळ्या स्वरूपाच्या असतात कारण ह्यात ए.टी.के.टी. हा प्रकार नाही.

तेव्हा प्रत्येक माणसाने प्रत्येक क्षणाला विचारपूर्वक आचरण करावे.

महेश धामापूरकर

मला नाही वाटत की इथे येणाऱ्या मुलाला घडवावे लागते. इथल्या वातावरणातून, इथल्या कार्यक्रमांमधून तो आपोआप घडत जातो. पूर्वीपासून आम्हाला 'विद्यार्थी शिक्षक' यांनी शिकविले आहे. त्यांच्या शिकविण्याचा प्रभाव अजूनही जाणवतो आहे.

अकरावीत जेव्हा मला वस्तीतले तास घेण्यास सांगितले तेव्हा ते सुरूवातीला बुडविण्यामागे कल होता. आपल्याला शिकविता येईल का? ही एक प्रमुख शंकाही होती. तिथल्या असंस्कारित मुलांना आपण कसे हाताळू शकू याचीही धास्ती होती. परंतु जेव्हा मी तास घ्यायला सुरूवात केली तेव्हा जाणवले की आपणही बऱ्यापैकी शिकवू शकतो. मी मुलांना व्यवस्थित मार्गदर्शन करू लागलो. व त्यांच्यात बराच प्रियही झालो. चांगल्या कामाविषयी मुलांनाही आत्मीयता वाटते हेच खरं! मुलांमध्ये वर्धिनीच्या त्रिसूत्रीपैकी 'संध्याकाळी हातपांय धुवून आई-वडिलांच्या पाया पडणे' हे ही मी चालू केलं. इथे प्रार्थनेला

उपस्थित राहणे जमत नसल्यामुळे तिथे प्रार्थना चालू केली व तिचा मुलांवर परिणामही चांगला झाला. त्यांच्या शिव्याही मी कमी करीत आणल्या व अभ्यासाची आवडही निर्माण करू शकलो. त्यांचे हस्ताक्षरं सुधारण्याचा प्रयत्न केला पण त्यात फारसे यश आले नाही. मी एक दोन दिवस आलो नाही म्हणून ते माझ्या घरीही यायचे. दिवाळीत त्यांनी पैसे जमवून मला मिठाई देण्याचे ठरविले. परीक्षा झाल्यावर कळले की त्या मुलांचा रिझल्टही चांगला लागला आहे.

हे मी का करू शकलो? अर्थातच वर्धिनीमुळे! मुळात आपण वस्तीत वगैरे ठिकाणी जाऊन शिकवावे ही कल्पनाच इथे मिळाली.

श्रीकांत जगदाळे

मी स्व-रूप वर्धिनीत इयत्ता पाचवीत असताना आलो. तेव्हा मला घर व शाळा याशिवाय इतर कोणत्याही बाह्य जगाची ओळख नव्हती. एवढेच नव्हे तर बाहेरील व्यक्तीशी संपर्क करायचा असेल तरीही मला भीती वाटायची. मी बाहेर गेलो तरी वडिलांबरोबरच जायचो अन कोणाच्या घरी गेलो तरीही त्यांच्याशी बोलण्यास लाजायचो. आपले बोलताना काही तरी चुकेल असे वाटायचे. वर्धिनीत येण्याअगोदर मी अतिशय एकलकोंडा होतो. पण वर्धिनीत आल्यावर मात्र हे चित्र बदलले. थोड्याच दिवसात मी आत्मविश्वासाने इतरांशी बोलू लागलो, खेळू लागलो. पहिल्याच दिवसापासून मी वर्धिनीची ठरवून दिलेली त्रिसूत्री म्हणजे रोज रात्री दात घासणे, आई-वडिलांच्या पाया पडणे व रोज सायंकाळी हातपाय धुणे हे करू लागलो. त्यानंतर सरांनी परोपकार करण्याची शिकवण दिली. ती शिकवण मी व माझ्या बरोबरीचे इतर वर्धक यांनी आजपर्यंत जोपासलेली आहे. याचेच उदाहरण म्हणजे या वर्षीच्या सुट्टीत मी, सुनील वाल्मिक व गणेश कोकाटे सकाळीच पर्वतीवर गेलो होतो. येताना एका भरधाव जाणाऱ्या स्कूटरवाल्याने एका सायकलवर जाणाऱ्या मुलाला धडक दिली व तो निघूनही गेला. तो मुलगा रस्त्यावर पडला तरी कोणीही थांबले नाही. हे पाहून आम्हाला वाईट वाटले. आम्ही थांबून त्याला उठायला मदत केली, कुठे लागले आहे का याची विचारपूस केली. तेव्हा त्या मुलाला इतका आनंद झाला की त्याचे डोळे पाण्याने भरून आले.

सरांनी आम्हाला एक गोष्ट शिकविली, ती म्हणजे कोणतीही गोष्ट

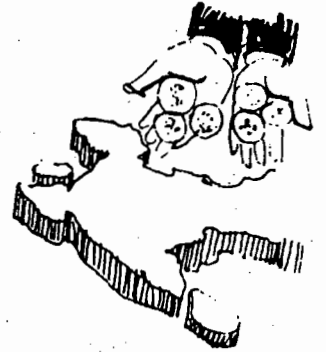

दुसऱ्याला सांगण्यापूर्वी ती गोष्ट आपण स्वतः करावी म्हणजे त्याचा दुसऱ्यावर प्रभाव पडतो. ती गोष्ट माझ्या मनावर पक्की बिंबवली गेली. कारण मी लहान असताना जर शाखेत आलो नाही तर करंदीकर नावाचे एक शिक्षक घरी यायचे. ते अत्यंत वृद्ध होते परंतु ते रोज शाखेत यायचे ते पाहून मलासुद्धा वाटले की रोज शाखेत जावे असे अनेक संस्कार माझ्यावर झाले आणि होत आहेत.

कु. प्रांजली लकडे

वर्धिनीशी माझा संपर्क तसा जुना आहे. माझा वर्धिनीशी संबंध येऊन ६ वर्षे झाली पण तेव्हा दादा जातो म्हणून मी जाणार एवढ्या पुरतेच वर्धिनीचे आकर्षण होते. तशी वर्धिनीची ओळख मला तेव्हा झाली नाही किंवा जाणून घेण्याची कधी इच्छाही झाली नाही. तेव्हा वर्धिनी चांगली आहे असे बऱ्याच जणांच्या तोंडून ऐकल्यावर आपण वर्धिनीत जातो याचा अभिमान मात्र जरूर वाटायचा. कोणत्याही गोष्टीचा गंभीरपणे विचार करणे, सर आपल्याला बोलताहेत यामागे सरांच्याही काही आपल्याविषयीच्या आशा आहेत त्या पूर्ण करायला हव्यात असा विचार मनात यायचा नाही आणि आला तरी तेवढ्या पुरताच! त्यामागे त्यांची किती तळमळ, कळकळ आहे हे जाणून घेण्याचा प्रयत्न माझ्याकडून कधीच झाला नाही आणि म्हणूनच की काय सरांची माझ्याबद्दल ठाम मते बनली आहेत. ती प्रयत्न करूनही मी पुसून टाकू शकत नाही. एकदरीत वर्धिनीच्या कामात आपणास कोठेतरी स्थान असावे असे बरेच वेळा मनात यायचे पण वर्धिनीच्या कामाचा एकूण पसारा, कार्य करणारे कार्यकर्ते, युवक, यांच्याकडे दृष्टिक्षेप टाकल्यावर आपण अजून दूर आहोत, आपणास अजून खूप काही करायचे आहे याची जाणीव झाल्यावाचून रहात नसायची. युवकांच्यापैकी कित्येकांचे वेगवेगळ्या क्षेत्रातले आदर्श आमच्यासमोर आहेत. त्यांच्याप्रमाणे होण्याचा, निदान प्रयत्न तरी करण्याचा प्रयत्न माझ्याकडून झाला आहे. पण मला अजून त्यात बरेच पुढे जायचे आहे आणि तसा माझ्याकडून प्रयत्न सतत राहिल.

आयुष्याला उघडित जावे, केवळ दुसऱ्यासाठी
या त्यागाच्या संतोषाला, जगि या उपमा नाही.

वास्तू उभी राहीपर्यंत वर्धिनीचे कार्य मर्यादित होते. पण वर्धिनीची स्वतःची वास्तू उभी राहिल्यापासून वर्धिनीची कामे व एकूण वर्धिनीबद्दलच्या आशा, आकांक्षा पूर्ण झाल्या आहेत असे नाही, तर एकूणच सर्वांवर जबाबदाऱ्या येऊ लागल्या आहेत. त्यातच मुलींची शाखा सुरू झाली. महिलांचे वर्ग, प्रौढ शिक्षण वर्ग, आजोळ, पाकोळी (बालवाडी) इ. उपक्रम सुरू झाले. त्यामुळे वर्धिनीला स्व-रूप प्राप्त झाले. ते कसे विकसित होईल याबद्दल सर्वांचे विचार असणारच आणि तसे प्रयत्नही होत आहेतच.

मुलींची शाखा सुरू झाली हे उत्तमच झाले. त्यांचे एकूण व्यक्तिमत्त्व विकसित करणे, मुख्यतः त्यांना वर्धिनीच्या कामाची पूर्ण ओळख करून देणे हे महत्त्वाचे कार्य आहे असे एकंदरीत माझ्याकडे पाहिल्यावर मला वाटते. आणि ते जाणून घेण्याची इच्छा, आकांक्षा मुलींमध्ये जागृत केली पाहिजे.

माझा रिकामा वेळ बहुतेक वर्धिनीचे काम करण्यात जातो. संपर्क वगैरे बऱ्याच घरी होतो. पण जो उद्देश समोर ठेवून मुलींची शाखा सुरू झाली तो उद्देश मुलींच्या जास्त संख्येमुळे अजूनही डळमळीतच आहे. जशी मुलांसमोर काही आदर्श व्यक्तिमत्त्वे आहेत तसे अजून मुलींमध्ये कोणी नाही असे वाटते. पण तसे असण्याचा प्रयत्न जरूर आहे. आपण मुलींना जे शिकवतो ते प्रथम आपण केले पाहिजे. त्यांना आपण जे करायला लावतो ते प्रथम आपण शिकले पाहिजे याची पूर्णतः जाणीव झाली आहे. आपण आपणाशिवाय दुसऱ्याचा विचार केला पाहिजे. विचार आपल्या पुरतेच मर्यादित ठेवू नयेत. बाहेरही एक जग आहे त्याला सुधारण्यासाठीच हे कार्य अविरत चालू आहे याची जाणीव आहे. विचारांना परिपक्वता आली आहे. एखाद्या गोष्टीवर विचार करण्याचा दृष्टिकोन बदलला आहे. हे छोट्या छोट्या उदाहरणावरून जाणवते.

वर्धिनीबद्दल माझी काही मते आहेत आणि काही स्वप्नेही आहेत. आजची एकूण परिस्थिती पाहता माझीही स्वप्ने लवकरच सत्यात उतरतील अशी पूर्ण आशा व पूर्ण आत्मविश्वास मला आहे. पण त्या करिता मला स्वतःला झपाट्याने बदलायला हवे आहे हे मात्र निश्चितच.

कु. संगीता पोटफोडे

“स्व-रूपवर्धनीशी प्रथम संपर्क आला तो मे १९८३ मध्ये! १० वीच्या मुलांना गणित शिकविण्यासाठी मी येत असे. त्यावेळी कन्यका, युवती वर्धनीत कोणी नव्हत्या. त्यामुळे वर्धनीशी चांगला संपर्क येण्यास उशीर लागला पण विविध कार्यक्रमातून व गुरुजनांच्या बोलण्यातून जे काही जाणवले त्यातून हळूहळू वर्धनी समजत गेली. दरम्यान वाचनातून, अनुभवातून एक गोष्ट नक्की झाली की ‘दैनंदिन शाखा’ हा माणसांची मने घडण्यास खूप प्रभावी उपाय आहे. शाखांवर घडणाऱ्या संस्कारातूनच त्यांच्या समस्यांवर ते स्वतःच चांगला रचनात्मक व होकारात्मक विचार करून उपाय शोधून काढतील. त्यामुळे “स्वरूपवर्धनीचे काम हे आजूबाजूला चाललेल्या कुठल्याही सामाजिक कायपिक्षा मनाला अधिक भावले.

त्यानंतर “स्व”रूपवर्धनीची अगदी छोटी छोटी कामे मला जमतील त्याप्रमाणे मी करू लागले. त्यानंतर मात्र सतत जाणवायला लागले की आपण आणखी काही तरी, ज्याला सृजनशील म्हणू शकू असे काम करायला हवे. पण प्रत्यक्ष काम काय करावे हेच समजत नसे. मग वर्धनीतील मुलांशी संपर्क ठेवणे, सर सांगतील ती काही कामे करणे इ. सुरू केले.

मनाची मुख्य घडण झाली ती दर रविवारी होणाऱ्या साप्ताहिक बैठकीतून! अनेकानेक विद्वान; अनुभवसंपन्न माणसांचे विचार ऐकून जीवनाचा अतिशय गंभीरपणे विचार आपण करायला हवा असे चांगले जाणवू लागले. विशेषतः जीवन व सुसूत्रता या विषयावर श्री. अशोकराव निरफराके यांनी मांडलेल्या विचारांचा माझ्यावर खूपच परिणाम झाला. त्यावेळी एक गोष्ट नक्की केली की ‘सामाजिक कार्य’ ह्या विषयाला जीवनातून कधीच फाटा द्यायचा नाही. कितीही अडचणी आल्या तरी काम सोडणे नाही. काम करणे थांबवावे लागेल अशा प्रकारची परिस्थिती आपण स्वतः कधीच निर्माण करायची नाही. त्यादृष्टीने आतापर्यंत प्रयत्न सफल झालेला आहे. मागच्या वर्षीपर्यंत याबाबत माझ्या मनात असंख्य विचार येत व मी अनिश्चित अशा भवितव्याबद्दल साशंक असे. एकदा श्री. विलासराव चाफेकरांच्या भाषणातून आत्मविश्वास या विषयाबद्दल काही ऐकले व प्रत्यक्ष त्यांच्याशी जे बोलणे झाले त्यातून एक विचार मनात आला. अरे आपल्याला स्वतःच्या कर्तृत्वाविषयी काही विश्वास नाही का? मग

कशाला मी माझ्या भवितव्याबद्दल अकारण साशंकता बाळगावी? एक तो परमेश्वर सामर्थ्यशील आहे. त्याने आतापर्यंत जशी दिशा आपल्याला दिली तशीच याही पुढे नक्की, अगदी खात्रीने देईल. तेव्हापासून मनात स्थैर्य प्राप्त झाले आहे. परमेश्वरावरची गाढ श्रद्धा, गीतेतील तत्वज्ञानावर गाढ विश्वास यामुळे हे स्थैर्य इथून पुढे कधीही ढळणार नाही. एक गोष्ट मला कशामुळे ते सांगता येणार नाही मात्र नक्की आहे की मला नैराश्य कधीच आले नाही व येणारही नाही. कुठल्याही निसटत्या क्षणी देखील "स्व"रूपवर्धिनीचे काम आपण सोडावे असे कधीच वाटले नाही. कदाचित परमेश्वराचे सततचे मनातील चिंतन हे कारण असू शकेल.

"स्व"रूपवर्धिनीचे आकर्षण वाटण्याचे एक महत्त्वाचे कारण म्हणजे अगदी लहानात लहान मुलांपासून ते गुरूवर्यांपर्यंत सर्वच जण एवढे प्रेम करतात की इथे येणाऱ्या एखाद्या क्षुद्र मनोवृत्तीच्या माणसाचे मनही काही काळात विशाल होऊन जावे. कारण त्या प्रेमात कुठल्याही तऱ्हेचा स्वार्थाचा लवलेश नसतो. जरा कुठे आजारी पडाल तर इतक्या आस्थेने चौकशी केली जाईल की बस!. इथल्या प्रत्येक मुलाला दुसऱ्याविषयी जे प्रेम वाटते त्यातून तो मुलगा दुसऱ्यासाठी काही मदत करण्यास प्रवृत्त होतो. एक छोटीशी घटना सांगते. सहावीच्या वर्गास शिकवत असताना वर्ग संपला तरी मुले दोन चार दिवस रोज थांबत असत. मी एक दिवस त्यांना विचारले तेव्हा त्यांनी सांगितले. एका मुलाला बनीयन व पेन नाही तर त्याला आमच्या खाऊच्या पैशातून ते आपण दिण्यासाठी बोलत होतो. असे छोटे छोटे अनेक अनुभव आले. त्याप्रमाणे मुलांचे सरांना आतापर्यंत आलेले अनुभव त्यांच्याकडून अनेकवेळा अनेक प्रसंगाने ऐकले. त्यातून मुलांच्या मनाचा मोठेपणा कळत होता. या सर्व घटनांचा आपल्यावर कळत न कळत परिणाम होत असतो व आपलेही मन विशाल होण्याच्या दिशेने प्रगती होत असते. आता तर माझ्या मनाची अशी अवस्था आहे की कुठल्याही गोष्टी बद्दल मी नकारात्मक व संकुचित विचार करूच शकत नाही. अशा प्रकारच्या कल्पनांची किंवा ऐकलेल्या विचारांची ही मला विलक्षण चीड, किळस वाटते. अजूनही काही विचारांचे कठोरपणे जीवनात पालन होणे आवश्यक आहे. वैचारिक बैठकही गुरुजनांशी झालेल्या चर्चेतून व श्री. गुरुजी, स्वामी विवेकानंद, डॉ. हेडगेवार यांच्या वाचलेल्या चरित्रातून पक्की होत गेली.

अजून बरचं बदलायला हवं
सामान्य स्त्री म्हणून जगताना
पण थोड्या वेगळ्या वाटेने जाताना
मला अजून बरच बदलायला हवं

दुसऱ्याची दुःखे समजून घेताना
दुसऱ्याच्या सुखात सहभागी होताना
मला माझं दुःख विसरायला हवं.

लोकापवादांचा विचार करताना
समाजमनाशी एकरूप होताना
मला माझं 'मीपण' विसरायला हवं.

हृदयाला अनेक व्यथा ग्रासत असताना
मनात चिंतेचे काहूर माजलेले असताना
मला चेहऱ्यावर हसू खेळवायला हवं.

स्वरूपवर्धिनी आणि मी

कु. मनीषा बोईण

मे महिन्यात मी माझ्या एका मैत्रीणीबरोबर सकाळी पर्वतीला जात होते. या वेळेतील आमच्या गप्पा अगदी चाकोरीबद्ध होत्या. त्या संपूर्ण वेळात मैत्रीण, तिने बारावीत वेळ कसा वाया घालविला आणि आता त्याचे परिणाम किती वाईट होतील या एकुलत्या एक विषयावर ती अखंडपणे बोलत असे. सकाळचे वातावरण जरी चांगले असले तरी पश्चात्तापदग्ध मनःस्थितीमुळे आम्हाला सर्वत्र नैराश्यच दिसे. तिला अभियांत्रिकी महाविद्यालयात व मला वैद्यकीय शाखेकडे प्रवेश मिळाला नाही तर आमचे आयुष्य इथेच संपणार अशी आमची मतप्रणाली!. एकमेकींची समजूत घालता घालता पुन्हा पुन्हा घडून गेलेल्या चुकांचे नको इतके स्मरण!

अशा प्रकारे चाचपडत असताना हीच मैत्रीण एक दिवस 'स्वरूपवर्धिनीत' आली. जे मी तिला जवळ जवळ दोन महिने सांगण्याचा अयशस्वी प्रयत्न करित होते ते तिला वर्धिनीत येऊन एक दिवसात समजले! जादूची कांडी फिरवावी तसे तिच्या मतांचे स्वरूप बदलले. वर्धिनीचा प्रभाव तिच्यापुरता मर्यादित न राहता कळत न कळत माझ्यावरही वर्धिनीच्या बाहेर असतानाच पडला. आणि तेव्हाच आपणही वर्धिनीत 'प्रवेश' मिळाल्यास जायचे असे मनोमन ठरविले.

वर्धिनीत येण्यापूर्वी वर्धिनी म्हणजे एखादी अशी तशीच शाखा, असेल अशी खुळचट कल्पना होती. अशा दोन तीन शाखेत मी जाऊन

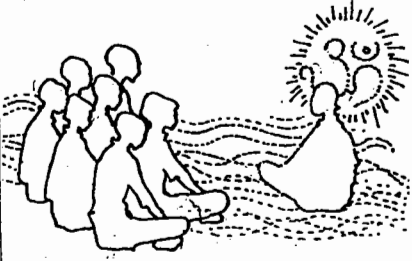

आल्यामुळे वर्धिनीबद्दल सुद्धा माझे मत तितकेसे चांगले नव्हते. तसेच वर्धिनीत यायचे असे ठरविले असले तरी त्यात उत्कटता नव्हती.

वर्धिनीत येताक्षणीच माझ्यावर सर्वप्रथम प्रभाव पडला तो प्रार्थनेचा! एवढी लहान लहान मुले एकत्रितपणे, इतकी व्यवस्थित व चांगल्याप्रकारे प्रार्थना म्हणून शकतात हे माझ्याकरिता तरी अविश्वसनीय होते. अगदी पहिल्याच दिवशी किशाभाऊंनी मेडिकल एंटरन्स बाबतचे मार्गदर्शन केले. संध्याकाळी ६ ते ८ घरांत दुसरे कोणीही नसल्याने मला थांबणे अपरिहार्य होते. तसेच त्यावेळी व्यक्तिगत बाबींना किती महत्त्व द्यावे याबाबत पुसटशी देखील कल्पना नसल्यामुळे वर्धिनीत मी आठवड्यातून एकदाच येत असे.

वर्धिनीची जी वार्षिक नियोजन बैठक झाली ती माझ्याकरिता खूपच उपयुक्त ठरली. त्यातून वैयक्तिक बाबींना किती महत्त्व द्यावे याबाबत थोडी तरी जाण आली. तेव्हापासून बाकी काही करता आले नाही तरी किमान नियमितपणे वर्धिनीत जाण्याचे ठरविले. वर्धिनीत येण्यापूर्वी माझे मुलांबाबतचे मत तितकेसे चांगले नव्हते. मत कदाचित 'स्त्री मुक्ती' वगैरेच्या मतप्रणालीचे विडंबन असेल. परंतु वर्धिनीत आल्यापासून मुले काही तरी चांगले करू शकतात हे कळले व काही प्रमाणात पटले देखील.

वर्धिनीत आल्यापासून मनात थोडासा न्यूनगंड जाणवू लागला. वर्धिनीत येण्यापूर्वी मला अभ्यास आणि तथाकथित शिक्षण या पलिकडे काही दिसले नाही. किंबहुना काही आहे का हे जाणून घेण्याची गरजही वाटली नाही. वर्धिनीत आल्यापासून खेळ, संगीत आदि गोष्टींना जीवनात काही महत्त्व आहे हे प्रकर्षाने जाणवले. माझ्यातल्या उणीवा भरून काढण्यासाठी माझ्याकडून प्रयत्न होऊ लागले. आमच्या मुलींकडून मी खेळ शिकून घेतले. मुलींची सुंदर सुंदर गाणी ऐकून मी गाणी पाठ केली, वंद्या मिळवून गाणी उतरवून काढली. साप्ताहिक बैठकीच्या वेळी सर्वांचे प्रगाढ पांडित्य पाहून आपले वाचन किती कमी आहे हे कळले आणि वाचनाला सुरुवात केली. पुढे येऊन बोलावे असे वाटण्याइतपत धाडस आले. मुलींना शांत कसे बसवावे, खेळातील भांडणे निःपक्षपातीपणे कशी सोडवावी, कोणाची समजूत कशी

With Best Compliments From :

M/s. ELECTROMARK ASSOCIATES

42, Electronic Estate,
Pune-Satara Road,
Pune 411 009.

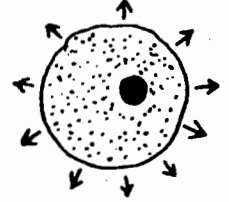
काढावी, कोणाला कसे रागवावे हे थोडेफार जमू लागले. वर्धिनीत आल्यापासून एका बाबतीतील अपयश प्रकषनि जाणवत राहणार आहे की प्रत्येक ठिकाणी मी एकाकी पडते. परंतु माणसांमध्ये मिसळण्याचा थोडासा प्रयत्न मी माझ्याकडून करणार आहे.

ज्या मुलींना मी शिकविते त्या हुशार असल्यामुळे त्यांना काही सांगण्यापूर्वी मला त्याचा व्यवस्थित अभ्यास करावा लागतो. त्यामुळे ज्या बऱ्याच गोष्टी मला ८वी, ९वीत असताना समजल्या नाहीत. त्या समजू लागल्या आहेत. मी त्यांना शिकविते या पेक्षा मी स्वतः शिकते आहे असे म्हणणेच जास्त योग्य ठरेल.

स्वरूपवर्धिनीच्या ध्येयपूर्तीमध्ये संपर्क कार्याचा सिंहाचा वाटा असणार आहे. मुलींच्या घरी एक दोनदा जरी गेले तरीही त्या आपल्याशी निःसंकोचपणे सर्व बाबीवर बोलतात याचा अनुभव आला.

वर्धिनीबाबतचे माझ्या पालकांचे मत तरी रिकामटेकडेपणाचा उद्योग असेच होते. परंतु ते देखील आता बदलू लागले आहे. इथे काहीतरी चांगले चालते हे त्यांना पटू लागले आहे.

वर्धिनीत आल्यामुळे व्यक्तिगत जीवनापलिकडे काही तरी असावे असे वाटू लागले आहे. तसेच व्यक्तिगत जीवनाची सीमारेषा कुठपर्यंत असावी याबाबत थोडी फार जाण येऊ लागली आहे.

निवासी शिबिरे हा एक वेगळाच आकर्षणाचा भाग आहे. आपल्या बरोबरीच्या मित्रांबरोबर ५-७ दिवस एकत्र राहण्याची मजा, मोकळ्या हवेत मोकळ्या मैदानावर केलेली दंगामस्ती, गप्पागोष्टी याच्या बरोबरीने शिकायला मिळणारे नवीन विषय यामुळे शिबिराचे आकर्षणच वेगळे आहे. स्वरूपवर्धिनीच्या गेल्या १० वर्षांच्या वाटचालीत शिबिराचा एक महत्त्वाचा टप्पा आहे. शिक्षणाबरोबरच संघटनात्मक काम करू शकणारे, नेतृत्व करू शकणारे, उद्याचे कार्यकर्ते नजरेत येतात हा ही फार महत्त्वाचा फायदा आहे.

शिबिर एक संस्कार

गिरीश अडके

“शिबिरे” हे स्वरूपवर्धिनीच्या कामातील एक महत्त्वाचे अंग आहे. पण या शिबिरांचा नेमका उपयोग काय? त्या मागील खरा हेतू काय

हे जाणून घेणे महत्त्वाचे वाटते.

कोणी पोहण्यासाठी शिबिरात येतो, कोणी खेळण्यासाठी तर कोणी वक्तृत्व संपादनासाठी! कोणी स्क्रीन प्रिंटिंगसारखा एखादाच विषय शिकण्यासाठी येतो. या साऱ्यांचा एकत्रित येण्याचा, एकमेकांना समजून काम करण्याचा एक वेगळाच परिणाम असतो. संघटनेची, समाजाची बांधिलकी निर्माण होण्यासाठी आवश्यक असे चिवट धागे इथे गुंफले जातात.

प्राचीन भारतात, हिंदुस्थानात गुरुकुलांची प्रथा होती. उपनयन संस्कारानंतर मुलगा गुरुगृही जात असे. जाताना तो गरीब असेल, धनवान असेल तथाकथित उच्चवर्णीय अथवा शूद्र असेल. मात्र गुरुगृही साऱ्यांनाच समान वागणूक, समान नियम असत, प्रेमामध्येही डावे-उजवे असे काहीही नसे.

ही उद्याची पिढी एकत्रितरित्या, समाज म्हणून एकदिलाने राहण्याचे शिक्षणच घेत असे. माझा स्वार्थ, माझे घर, माझे नातेवाईक असे फक्त सकुंचितरित्या विणलेल्या कोशात ही फुलपाखरे अडकून राहू नयेत म्हणून माझे देश बांधव, माझा धर्म, तसेच माझे विश्व असे हे मुलांमध्ये निर्माण करण्याचा ऋषीमुनींचा प्रयत्न असे. आणि मग विशाल नंदनवनात भरारी मारण्यास उत्सुक असे गरुड या फुलपाखरापासून निर्माण होत.

शिबिरांमध्ये परस्परांविषयीच्या प्रेमामध्ये, आपुलकीमध्ये दृढता येते. मोठी मुले, युवक स्वतःहून आपल्या धाकट्या भावंडांच्या मनाची जपणूक करतात. त्यांना घरापासून दुरावल्याचे दुःख अजिबात जाणवणार नाही याची काळजी घेतात. आपल्या घासातील घास काढून देण्याची प्रवृत्ती वाढते आहे.

इतरांच्या दुःखात सहभागी होण्याची आणि इतरांना आपल्या सुखात सामील करून घेण्याची प्रवृत्ती वाढावी हाच प्रमुख उद्देश आहे. परस्परांविषयीच्या द्वेषाचे, गैरसमजाचे, मत्सराचे तण जाळून टाकून स्व'त्वाची खरी जाणीव वर्धकाला होऊन त्याच्या हृदयात आत्मविश्वासाचे सार्थ स्वाभिमानाचे बीज रुजते आणि येथेच माझ्यावर

With Best Compliments From :

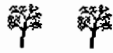
Adept Laboratories, Karve Road, Pune 4.

या देशाचे, येथील समाजाचे काही ऋण आहे ही भावना मूळ धरू लागते. अशा प्रकारे आकारास येऊ पाहणारी ही मुले कोठेही गेली तरी त्यांच्या अंतरी या विचारांचे अंकुर फुलू लागतात.

अशा या गुरुकुलांची सध्या नितान्त आवश्यकता आहे. पण बदललेल्या, दूषित झालेल्या या परिस्थितीत ते शक्य नाही (सध्या) पण म्हणून काहीच करायचे नाही हे कसे योग्य होईल?

त्यातून काढलेला उपाय म्हणजेच आपली शिबिरे! स्वार्थी लोकांची संख्या सध्या वाढते आहे. मात्र खरी गरज आहे ती इतरांचा विचार करण्याची प्रवृत्ती जोपासण्याची. हेच प्रयत्न "स्व"रूपवर्धनीमध्ये साध्या साध्या गोष्टींमधून, प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षरीत्या, मात्र जाणीवपूर्वक केले जातात.

एकही दिवस सुट्टी न घेता काम करण्यामागील आपला दृष्टिकोनही सर्वांमध्ये अधिकाधिक ऐक्य साधावे, इतरांच्या दुःखात सहभागी होण्याचे आणि इतरांना आपल्या दुःखात सामील करून घेण्याची प्रवृत्ती वाढावी याचसाठी आहे. परस्परांविषयीच्या द्वेषाचे, गैरसमजाचे, मत्सरांचे तण जाळून टाकून "स्व" त्वाची खरी जाणीव वर्धकाला देऊन तेथे आत्मविश्वासाचे स्वाभिमानाचे बीज रुजू लागले आहे. "हा सारा समाज माझा आहे. माझ्यावर या देशाचे, प्राचीन संस्कृतीचे ऋण आहे." ही भावना मूळ धरते आहे. अधिकाधिक संपकनि माणुसकीचा हा अमृतवेल, ज्ञानवृक्ष आकारास येतो आहे, अशी चिन्हे दिसत आहेत आणि मग यथावकाश आपल्या राष्ट्राचा अखिल जगताला गवसणी घालणारा डेरेदार वृक्ष येथूनही उभा राहिल असे स्वप्न अंतरी दडलेले आहे.

अनुभव एका शिबिराचा.....

संदीप कात्रा

आम्ही आतापर्यंत अनेक शिबिरात भाग घेतला होता. पण त्यावेळी आमच्या १० वी च्या वर्षातील दिवाळीचे शिबीर चांगले लक्षात राहण्याजोगे आहे.

शिविराचे नाव होते, "अभ्यास शिविर!" हे शिविर मी आतापर्यंत भाग घेतलेल्या शिविरात सर्वात मोठे शिविर होते. हे शिविर २० दिवसांचे आणि १० वी च्या विद्यार्थ्यांना सक्तीचे होते आणि आम्हाला सांगितले होते की या शिविरात फक्त अभ्यास आणि अभ्यासच करावयाचा! शिविराचा कालावधी होता ३ नोव्हेंबर ते २३ नोव्हेंबर. त्यामुळे आम्हाला या वर्षी दिवाळीची मजा लुटता येणार नव्हती.

दुसऱ्या दिवशी पहाटे ४ ला आम्हाला उठवण्यात आले. मला कधीही इतक्या लवकर उठण्याची सवय नव्हती. त्यामुळे झोप येत होती. पण ४ ला उठून आम्हाला व्यायाम करावा लागे. पण काय आश्चर्य! व्यायामानंतर आम्हाला एकदम स्फूर्ती येई. आमचे लक्ष अभ्यासात लागे. त्यामुळे सकाळचा वेळ कसा जाई ते कळत नव्हते. दुपारी १२ ते २ जेवण व विश्रांतीचा वेळ होता. आम्हाला दुपारी झोपायची सवय नव्हती. त्यामुळे आम्ही लवकर जेवून खेळत बसायचो. दुपारी मात्र अभ्यासाचा कंटाळा येत असे. सुरुवातीचे दोन-तीन दिवस कंटाळवाणे गेले. नंतर मात्र चांगला अभ्यास होऊ लागला. दिवाळीच्या दिवशी पण आम्ही शिविरात अभ्यास करित होतो. फक्त संध्याकाळी ५ ते ९ आम्हाला घरी सोडले. नंतर झोपायला परत यावे लागले. अशा प्रकारे नंतर मात्र दिवस कसे गेले ते आम्हाला कळलेसुद्धा नाही. त्यामुळे दिवाळी शिविरानंतर आम्ही सरांना सांगितले की सर आमचे नाताळचे शिवीर ठेवावे.

अशा प्रकारे दिवाळीच्या शिविरात आमचा अभ्यास चांगला झाला. एकूण वीस दिवसांत १४० ते १५० तास अभ्यास झाला आणि नाताळच्या शिवीरात ८ दिवसांत ८० ते ९० तास अभ्यास झाला त्याचा परिणाम माझे टक्के वाढण्यात झाला. ९ वीत मला ६५ टक्के होते पण १० वीत मला ७२ टक्के गुण मिळाले.

अशा प्रकारे सरांनी सुरू केलेला नवीन उपक्रम यशस्वी ठरला. आमच्या बॅचचे सर्व विद्यार्थी पास झाले. आता पुढे मी ज्या मार्गावर जाईन तेथे चांगले यश मिळवीन.

स्वये आपण कष्टावे । बहुतांचे सोशित जावे ।
झिजोनी कीर्तिस उरवावे । नानाप्रकारे

समर्थ रामदास

वाढदिवस शुभेच्छा... एक प्रभावी कार्यक्रम

अरविंद केळकर

आपण वर्धकाच्या वाढदिवसाच्या दिवशी त्याच्या घरी जाऊन त्याचे अभिनंदन करतो. ह्या अभिनंदनाने अनेक घरे आपल्यात सामावून गेली आहेत. मात्रा एक अनुभव आहे की विवेकानंद शाखेतील एक ६ वी ७वी तील वर्धक जो नुकताच वर्धिनीत यायला लागला होता, अशा वर्धकाच्या वाढदिवसाच्या दिवशी त्याचे अभिनंदन करायला गेलो असताना या गोष्टीची कल्पनाही नसल्याने त्याचे पालक भारावून गेले. पण एवढ्याशा संपर्कात आपल्या मुलाला वर्धिनीने एवढे जवळ केलेले पाहून त्यांच्या डोळ्यात आनंदाश्रू आले. तो प्रसंग मला नेहमी आठवतो.

युवक गटातील काहीजण यापूर्वीच नोकरीला लागले आहेत. काहीजण नजीकच्या काळात नोकरी-धंद्यात पडण्याची शक्यता आहे. त्यामुळे एकूणच नोकरी धंद्याला लागल्यावर वर्धिनीशी संबंध कसा असणार आहे याची चुणूक दाखवणारी ही प्रतिक्रिया.

नोकरी धंद्याला लागल्यावर मी वर्धिनीशी काय नाते ठेवीन?

दिलीप भांगरे

माझ्या वैयक्तिक आणि घरच्या अडचणीमुळे मला लवकरात लवकर नोकरी करावी लागणार असे दिसते. त्यामुळे साहजिकच दैनंदिन शाखेवर अनियमितपणा वाढणार, उपस्थिती माझी कमी प्रमाणात असणार. परंतु नोकरीला लागलो म्हणजे शाखेचा संपर्क तुटला असे होणार नाही. नोकरी असली तरी आठवड्यातून एक दिवस सुट्टी असते. ही संपूर्ण सुट्टी मी स्वतःसाठी न खर्च करता वर्धिनीच्या कामासाठी खर्च करीन.

आपल्याकडील कांही कार्यकर्ते नोकरी सांभाळूनही वर्धिनीचे किती तरी काम करतात हे मी पाहिले आहे. नोकरी करत असताना त्यांना जर हे जमू शकते तर मला सुद्धा ते जमेल.

माझा येथील एक मित्र नोकरीमुळे जरी दैनंदिन शाखेवर नियमित उपस्थित नसला तरी रविवारी बैठकीला किंवा आपल्या कार्यक्रमाला त्याला जसा वेळ असेल तसा तो उपस्थित राहतो. तसेच त्याच्या मनामध्ये वर्धिनीविषयी सतत विचार चालू असतो. कंपनीतील आपल्या मित्रमंडळीत गप्पा मारताना तो वर्धिनीविषयी बोलतो. वर्धिनीशी संपर्क आल्यामुळे ज्या काही चार चांगल्या गोष्टी शिकला त्या तो आपल्या मित्र मंडळींना सांगतो. दारू प्यायल्यामुळे काय वाईट परिणाम होतात किंवा सिगारेट ओढल्यामुळे काय वाईट परिणाम होतात हे प्रत्येक जण फक्त सांगतात परंतु या मित्राने आपल्या कंपनीतील मित्रांच्या जास्त संपर्कात राहून त्यांची दारू आणि सिगारेट कमी केली. त्याचा फायदा काय असतो ते त्याने त्यांच्या लक्षात आणून दिले. मी सुद्धा नोकरीला लागल्यावर व्यसनाधीन सहकाऱ्यांच्या आहारी न जाता ज्या प्रमाणे या मित्राने आपल्या सहकाऱ्यांची व्यसने कमी केली त्याप्रमाणे मी सुद्धा ती कमी करण्याचा प्रयत्न करीन.

हळू हळू वर्धिनीच्या कामाचा व्याप वाढणार आहे. कदाचित आता जेवढा पैसा लागतो त्याच्या तिपटीनेसुद्धा पैशाची आवश्यकता लागेल म्हणून वर्धिनीच्या कामासाठी मी नवीन देणगीदार मिळविण्याचा प्रयत्न करीन.

नोकरीच्या निमित्ताने जर मला बाहेरगावी किंवा दुसऱ्या प्रांतात जावे लागले तर मी तेथे आपल्या वर्धिनीची शाखा सुरू करता आली नाही तरी तेथील मुलांच्या निदान तासिका घेईन.

नोकरीला लागल्यावर माणूस नाही म्हटलं तरी चैनी बनतो. मी साधेपणाने राहाण्याचा प्रयत्न करीन. फालतु खर्च करण्याऐवजी काही रक्कम मला जमेल त्या प्रमाणे वर्धिनीच्या कामासाठी वापरेन.

वर्धिनीचे जबाबदारीचे कोणतेही काम जरी मला करता आले नाही तरी वर्धिनीची एखादी छोटी जबाबदारी मी या कालावधीत घेईन किंवा वर्धिनीच्या पत्रव्यवहाराची जबाबदारी घेईन.

शक्यतो दैनंदिन शाखेवर मला उपस्थित राहता येईल अशीच नोकरी करण्याची माझी इच्छा आहे. पण ही गोष्ट आपल्या हातात नसते.

सेवानिवृत्त झाल्यावर शेवटपर्यंत वर्धिनीचे काम करित राहीन.

टी.व्ही.व्ही.सी.आर्. च्या युगात मोकळ्या हवेतील, मोकळ्या मैदानावरचे घामटे काढणारे खेळ हे दृश्य आता अनोळखी होत चालले आहे. मैदानावरील खेळ हे वर्धिनीच्या दैनंदिन कामातील एक महत्त्वाचे साधन आहे.

सायंकालीन खेळातून काय साधले ?

योगेश तांबट

आजकालचे युगात प्रत्येकजण आम्ही 'मॉडर्न' आहोत असे मोठ्या अभिमानाने सांगत असतो. पण खरंच आपण तसे आहोत का? दिवसातले अठरा अठरा तास आपण सिनेमा नाटक पाहू शकतो म्हणून आपण आधुनिक की आपली प्रकृती वारंवार बिघडते म्हणून आपण आधुनिक? आजकाल बघितले की जी मुले मैदानावर खेळासाठी असायला हवीत ती टी.व्ही समोर दिसतात. टि.व्हीवर पाहाण्यासारखे काही नसेल तर मग सिनेमा, -व्हीडीओ हे असतातच. मग प्रकृती बिघडायला सुरुवात होते. डोळे खराब झाले की मग चष्मा लावा. खेळल्यामुळे जी हालचाल होत असते ती पण नाही मग पाठदुखी सुरू होते. जीवनात खेळ ही आवश्यक बाब आहे. खेळायचे म्हटले की बरेचजण पळवाटा काढतात. म्हणतात आम्ही व्हीडीओ गेम खेळू. आज आपल्या देशात आपलेच मैदानी खेळ मागे पडू लागले आहेत व इतर पाश्चात्य खेळ उदा. व्हीडीओ गेम्स पुढे येऊ लागले आहेत. आपल्या कबड्डीसारख्या खेळातून व्यायाम होतो तसा बैठ्या खेळातून साधत नाही. एक वेगळीच प्रकृती तयार होते. वर्धिनीची मुले इतर मुलांपेक्षा वेगळी का याचे कारण खेळ हे सुद्धा आहे. कारण खेळामुळे आपल्या मुलांची प्रकृती चांगली आहे व खेळ खेळून दमल्यावर ज्याप्रमाणे मन शांत होते, उत्साह वाढतो तसे इतरांचे होत नाही असे जाणवते मग त्याचा चांगला परिणाम अभ्यासावर होतो. रागीटपणा जाऊन शांतपणा येतो. हे साधल्यामुळे आपली मुले इतरांपेक्षा वेगळी वाटतात. वर्धिनीत सांगतात की आपण खेळण्यासाठी एकत्र येत नाही तर एकत्र येण्यासाठी खेळतो. आणि आजकालच्या या टीव्हीच्या दुनियेत आपण एकत्र येण्यासाठी खेळतो याचेच इतरांना नवल वाटते.

With Best Compliments From :

LANDMARK I. B. J. Road, Sadhu Waswani Chowk, Pune 411 001.

☎ : 663737

दिवसभरातील धावपळीचे, कामाचे चित्र डोकावते ते दैनंदिनीच्या पानावर. असेच हे एक दैनंदिनीचे पान एका युवकाच्या दैनंदिनीतील.

दैनंदिनी – एका वर्धकाची

जितेंद्र पवार

आज नेहमीप्रमाणे सकाळी उठलो. सर्व काही आवरले. व्यायाम, उपासनाही केली पण कशातच लक्ष लागत नव्हते. तृतीय वर्षाचा निकाल उद्या, परवा, केंव्हाही लागेल. चांगले गुण हवेत, आपण तयारी तर केली होती. पेपरही व्यवस्थित दिले. डिग्रीला प्रवेश मिळविण्याइतपत गुण व क्रमांक मिळेल का? याचीच चिंता डोक्यात...

अशाच मनःस्थितीत जेवण वगैरे आटोपून ११.३० ला बाहेर पडलो. सरांनी वर्धिनीचे दिलेले काम लवकरात लवकर व्हायला हवे. मनात कामाची उजळणी करीतच चाललो होतो. तेवढ्यात हाक ऐकू आली. वळून पाहतो तर कॉलनीतील मित्र मंडळी. मजेत, चिंताविरहित. कसे काय जीवन जगतात? दहावी कशी बशी. तीही जमली तर. कॉलेज करायचे तेही पाच ऐवजी सात आठ वर्षे, तरीही खूप आणि पुन्हा आई-वडिलांनी जन्म दिला तर जन्मभर पोसायचे ते त्यांनीच. शिवाय असे तसे नाही तर स्वयंचलित दुचाकीही पाहिजेच. हक्क आहे ना!

आणि आम्ही सुटीच्या काळात बसचा खर्च नको, दिवसाकाठी पाच रुपये वाचतील तरी असा विचार करून पिंपरी ते पुणे असा सायकल प्रवास सुरू केला आणि आजारी पडलो. झाले! आठ दिवस वर्धिनी बंद! हे परवडण्यासारखे नव्हते म्हणून पुन्हा बस प्रवास...

परंतु डोक्यातून काही केल्या परीक्षेचा विचार जाईना आणि मग-

नैराश्य कृष्णमेघी आशा कधी बुडावी

विरहात चिब भिजुनी प्रीती फुलोनि यावी

काट्याविना न हाती केंव्हा गुलाब यावा...

असे गुणगुणत निघालो. प्रसंगामध्ये गाण्यातील विचार

With Best Compliments From :

ASHA CONSTRUCTION COMPANY

Surekha Apartments, Opp. Octroi Naka, Pune Satara Road, Pune 411 009. Tel. : 4311111

जाणवण्याचे सामर्थ्य होते. पुरेपूर....

कॉर्पोरेशनला बस मधून उतरलो आणि चालू लागलो. तोच समोरून एक परदेशी जोडपे रस्त्यावरून एकमेकांच्या गळ्यात हात घालून जाताना दिसले. तेवढ्यात 'ओये ओये' असे दोन तीन आवाज एका बाजूने आले. आवांजाकडे दुर्लक्ष करून ते जोडपे पुढे चालू लागले. पण जाताना त्या दोघांची तुच्छतापूर्ण नजर सर्वाप्रमाणेच माझ्यावरही फिरली.

रात्री घरी गेल्यावर दैनंदिनी लिहावयास बसलो. दिवसभराचा विचार करताना अपराधी वाटले. त्या परदेशी जोडप्याला का समाजावून सांगू शकलो नाही की असे दृश्य आमच्याकडे सहसा न आढळणारे आणि निषिद्ध असल्याने हा प्रकार घडला. कमीत कमी आपण वर्धक म्हणून सर्वांच्या वतीने त्यांची माफी तरी मागावयास हवी होती. स्वदेशी गेल्यानंतर माझ्या देशाविषयी ते काय सांगतील या विचाराने रात्रभर झोपही लागली नाही.

पालकांच्या प्रतिक्रिया पालकसभामधून व्यक्त होत असतातच पण संपर्काच्या वेळात पालकांच्या गप्पामधूनही स्वरूपवर्धिनी संबंधीच्या प्रतिक्रिया ऐकायला मिळतात. सोबतची प्रतिक्रिया एका पालकाचीच आहे. वर्धिनी त्याला परमेश्वरासारखी वाटते. हे ईश्वरी कार्य आहे यात शंका नाही पण या प्रतिक्रियेतील परमेश्वर हा वापरलेला शब्द संस्थेच्या कार्याबद्दलचा "दृढविश्वासाचे" द्योतक मानायला हरकत नाही.

वर्धिनी..... पालकांच्या दृष्टिकोनातून

संकलन - खंडेराव निचित

आपला मुलगा चांगला हुशार व चुणचुणीत असावा असे सर्वांनाच वाटते. पालकांच्या दृष्टीने वर्धिनी ही वरदान आहे असे मी मानतो. कारण माझी जबाबदारी संपर्काची असल्यामुळे बहुतेक करून आई-वडील यांच्याशी चर्चा होते. जवळ जवळ सर्व पालक वर्धिनीला परमेश्वर समजतात असा अनुभव येतो.

कारण वर्धिनीमध्ये चांगल्या गोष्टी, शिस्त, अभ्यास, खेळ, व्यायाम वगैरे गोष्टी शिकवितात आणि त्यामुळे प्रत्येक पालकाला

वर्धिनीत आपला मुलगा असावा असे वाटते. आजच्या युगात पालकांना मुलांकडे लक्ष द्यायला वेळ नसतो. बहुतेक पालक हे मजुरी करीत असतात. आणि आई-वडील ज्या गोष्टी मुलांना देऊ शकत नाहीत त्या वर्धिनीत नेमक्या मिळतात. त्यामुळे मुलगा वर्धिनीत आहे ह्यामुळे पालक कोणतीही काळजी करीत नाहीत. शिवाय आपला मुलगा चांगलेच काम करणार हे पालकांना माहित असते.

मी वर्धिनीतील एका मित्राच्या घरी गेलो होतो. तेव्हा तो घरी नव्हता त्याचे वडील होते. त्याच्या वडिलांनी सांगितले की, तुमच्याकडे सर्व मोफत शिकविले जाते. सकाळी उठणे, शिस्त, खेळ, व्यायाम, चांगली संगत अशा चांगल्या गोष्टी तुम्हाला वर्धिनीत मिळतात. तुम्ही फक्त त्याचा फायदा घ्या. आणि आपल्या समाजातील गरीब व ग्रामीण भागातील हुशार मुलांना ज्ञान द्या. यातूनच आपल्या हिंदू संस्कृतीचा प्रसार होऊन जातीभेद नष्ट होईल. अशीच सेवा करा आणि वर्धिनीला परमेश्वर समजून कामे करा.

आम्ही ह्या संस्थेला सर्व प्रकारची मदत करू असेही, सर्व पालक सांगतात.

संपर्क हा स्वरूपवर्धिनीच्या कामाचा आत्मा आहे. हा संपर्क केवळ विद्यार्थ्यांशी राहात नाही. विद्यार्थ्यांच्या माध्यमातून घराशी संपर्क वाढतो. प्रत्येकाचे घर आनंदी होण्यासाठी आनंदी राहाण्यासाठी आपल्याला काही करता येईल का याचाच विचार संपर्कासाठी जाणारे कार्यकर्ते करीत असतात व अनेकांच्या घरातील एक घटक बनून जातात.

संपर्क : कामाचा प्राण —

विश्वास कुलकर्णी

वर्धिनीत येणारा कार्यकर्ता प्रत्येक मुलाची आठवड्यातून एकदा तरी घरी येऊन चौकशी करायचा. घरच्या माणसांची विचारपूस करायचा. काय आवडते, काय नाही हे नकळत काढून घ्यायचा. आज रात्री दात घासायला नको, असे वाटत असतानाच कार्यकर्ता घरी येऊन दात घासायला लावायचा. काही वेळा दात घासायचा कंटाळा आलेला असतानाच वर्धिनीत सांगितलेले मुखशुद्धीचे महत्त्व आठवून अंगावर घातलेले पांघरूण बाजूला सारून दात घासायची सवय घरी येणाऱ्या

कार्यकर्त्यामुळेच लागली. संध्याकाळी मैदानावर खेळण्यासाठी कार्यकर्ते शिक्षकच आमच्या आधी अर्धी विजार घालून तयार असत. प्रत्यक्ष खेळताना शिक्षक स्वतःहून बाद व्हायचे. सरांना बाद केल्याच्या नादात आमच्या खेळाचा उत्साह अजून वाढायचा. मौनाभ्यासाच्या तासाला शिक्षक स्वतः अभ्यास करायला बसायचे मग नाईलाजास्तव आम्हालाही अभ्यास करावा लागे. याच प्रकारे व्यायाम, वाचन, त्रिसूत्री व इतर पुष्कळ महत्त्वाच्या गोष्टी वर्धिनीमुळे आमच्या अंगवळणी पडल्या. व्याख्यानाआधी सर्वासमोर ओळख करून द्यायच्या वर्धिनीतील पद्धतीमुळे आता मुलाखतीला किंवा तोंडी परीक्षेला जाताना भीती वाटत नाही. वर्धिनीत नियमित वेळेवर यायच्या सवयीमुळे अजूनही नातेवाईकांकडे गेले की ५.३०-५.४५ वाजल्यावर तेच आठवण करून देतात.

‘अरे, तुम्ही ती वर्धिनी आहे ना आज, मग अजून इथेच?’ वर्धिनीने सर्वांत महत्त्वाची कोणती गोष्ट दिली असेल तर स्वीकारलेले काम एकाग्रतेने करण्यासाठी हवी असणारी त्या कामावरील आणि विचारावरील निष्ठा.

संपर्क —

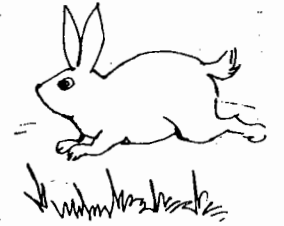
कार्यवृद्धीसाठी एक आवश्यक घटक

श्रीहर्ष सगरे

कोणत्याही संस्थेच्या वृद्धीस आवश्यक असणारे दोन घटक म्हणजे संस्थेचे उद्दिष्ट, आणि कार्यकर्त्यांची साखळी. ती जितकी भक्कम तितकी संस्था भक्कम पायावर उभी राहिल. आणि ही कार्यकर्त्यांची साखळी भक्कम करण्यासाठी संपर्काची नितान्त आवश्यकता असते. किंबहुना संपर्क म्हणजे कार्यकर्त्यांमधील दुवाच होय.

एखादा मुलगा एखाद्या संस्थेत येतो तेव्हा तो संस्थेत मिसळून जावा अशी अपेक्षा असते. एवढेच नव्हे तर त्याचे संपूर्ण कुटुंब हे संस्थेच्या कुटुंबाचे भाग बनेल असा सर्वांचा प्रयत्न असतो. संपर्क हा या दोहोंना जोडणारा पूल आहे.

संपर्कतून आपल्याला मुलगा वाचता यावा अशीच आपली कल्पना असते. त्या मुलाचे गुण, त्याच्या आवडी निवडी, त्यांचे छंद किंबहुना त्याची संपूर्ण मानसिक जडणघडण या सर्व गोष्टी संपर्कतूनच

समजतात. कुठल्याही मुलाचे व्यक्तिमत्त्व घडत असताना त्याचे कौटुंबिक वातावरण, आर्थिक परिस्थिती, त्याचे मित्र, आजूबाजूचे वातावरण या सर्व गोष्टी फार महत्त्वाची भूमिका बजावीत असतात. या सर्व गोष्टी केवळ संपर्कातूनच आपल्या लक्षात येऊ शकतात.

संपर्काला गेल्यावर त्या मुलाची आर्थिक स्थिती, सभोवतालचे वातावरण यासारखे बाह्य घटक सहज लक्षात येऊ शकतात. परंतु कौटुंबिक वातावरण, मुलाचे व पालकाचे नाते, मुलाची मनःस्थिती या गोष्टी कळण्यासाठी दीर्घ व सूक्ष्म संपर्काची आवश्यकता असते. घरातील वातावरण योग्य नसेल तर मुलाचा विकास नीट घडत नाही. उदा. मुलांचे पालक व्यसनी असतील अथवा नीट वागत नसतील तर त्याच्या प्रतिक्रिया मुलाच्या मनावर उमटू शकतात. जर घरी आर्थिक कारणांनी तणाव निर्माण झाले असतील तर मुलाच्या वर्तनात फरक पडू शकतो. अशा स्थितीत जर मुलाच्या समस्येचे नक्की स्वरूप जाणता आले नाही तर तो मुलगा आणि इतर जण यांच्यात थोडे अंतर राहणे स्वाभाविक आहे. अशा वेळी मुलाचे मन मोकळे होणे आवश्यक असते आणि येथेच संपर्क करणाऱ्याची कसोटी लागते. जर समोरच्या व्यक्तीबद्दल मुलाच्या मनात पूर्ण विश्वास नसेल तर मुलगा मोकळेपणाने बोलत नाही. म्हणून मुलाचा विश्वास संपादन करणे हे संपर्क करणाऱ्याचे प्रथम उद्दिष्ट ठरते. आणि यासाठी आवश्यकता आहे ती संपर्काला जाणाऱ्या व्यक्तीचे सहानुभूतीची. (सह+ अनुभूती) मी या मुलाच्या जागी असतो तर..... अशा भावनेने विचार केलाच तर त्या मुलाच्या मनाचे कंगोरे उमजू शकतात. जर अशा प्रकारची सहानुभूती नसेल तर उरेल तो केवळ औपचारिकपणा आणि कृत्रिम जिव्हाळा आणि त्याने मुलाचे मन कधीच मोकळे होणार नाही. येथे आणखी एक गोष्ट लक्षात ठेवण्याजोगी आहे ती. म्हणजे मुलाचे मन मोकळे करण्यासाठी संपर्क करणाऱ्या व्यक्तीचे मन देव टाक्यातील पाण्याप्रमाणे पारदर्शी असले पाहिजे. जर संपर्काने मुलाचे मन मोकळे होत नसेल तर आपल्या सहानुभूतीत काही उणे आहे असे समजून संपर्क करणाऱ्याने आणखी प्रयत्न करणे आवश्यक.

With Best Compliments From :

Metafin Processors

106/A, Shivajinagar, Tophkhana Shivajinagar, Pune 411 005.

अशा रीतीने संस्थेच्या उभारणीत, विकासात तसेच संस्थाजीवन निर्मळ राहण्यासाठी संपर्काचे अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. म्हणूनच म्हणावेसे वाटते की,

सामर्थ्य आहे संपर्काचे — जो जो करील त्याचे.

“ ९ ”

संपर्क कार्याची आवश्यकता —

सुनील वाल्मिक

काही पालकांना आपला मुलगा दररोज संध्याकाळी कुठे जातो हेच माहीत नसते कारण त्यांना आपला पाल्य कुठे जातो हे विचारायला वेळच नसतो. ते नाना कामांमध्ये गुंतलेले असतात. जेव्हा आपला मुलगा काय करतो हेच त्यांना माहीत नसते तेव्हा त्यांनाच ते समजावून देण्यासाठी आपण त्यांच्याकडे संपर्क साधला पाहिजे.

मग त्या पालकांचे मुलाबद्दलचे गैरसमज दूर होतात. साधारण आपण एखाद्या घरी संपर्क साधला तर निश्चितच त्या मुलाचा व आपला संबंध खूप जवळचा होतोच पण त्या पालकांनाही आपली पूर्ण माहिती होते व त्या पालकांचाही संबंध आपल्याशी खूप निकटचा होतो.

आपण म्हटलेच आहे की सहवासातून शिक्षण व शिक्षणातून नवीन कार्य करण्याची प्रेरणा! पण आपला सहवास वर्धनीत फक्त तीनच तास होतो. हा सहवास वाढवल्याखेरीज शिक्षण वाढणार नाही व शिक्षण न वाढल्यामुळे नवीन कार्य करण्याची प्रेरणा मिळणार नाही. आणि हा सहवास वाढण्यासाठी आपण संपर्क वाढवला पाहिजे.

सहवासातून शिक्षण याचे महत्त्व पटवून देताना मी एक उदाहरण सांगू इच्छितो. मी एका वेळी जवळ-जवळ सात-आठ मुलांना घेऊन संपर्कासाठी जात होतो. जेव्हा मी एका घरी गेलो तेव्हा त्याच्या आईने मला सांगितले की 'हा मला खूप छळतो. अभ्यास करीत नाही.' हे त्या आईने आम्हा सर्वासमोर सांगितल्यामुळे तो फार लज्जित झाला व त्याचा एवढ्या सर्वासमोर अपमान झाला असे वाटले! मी त्याला सांगितले की 'आईला छळू नये. नियमित अभ्यास करावा' आणि आश्चर्य हे की त्याच्यामध्ये लगेच बदल झाला. ती आई थोड्या दिवसांनी म्हणाली, "सर, आता हा नियमित अभ्यास करतो, मला त्रास देत नाही. हा बदल मला नाही वाटत माझ्या बोलण्यामुळे झाला. हा

बदल आमच्या सहवासामुळेच झाला त्यामुळे मी संपर्क प्रमुखांना सांगितले की आपण एकट्याने संपर्क करू नये. आपण आपल्यावरोबर नवीन चार-पाच जणांना घेऊन संपर्क ठेवावा.

अनौपचारिक गप्पा हे संघटनात्मक कामातील एक महत्त्वाचे माध्यम आहे. एकमेकांच्या सुखदुःखात सहभागी होत; एकमेकांच्या मर्यादा लक्षात घेऊन तरी सुद्धा प्रत्येकजण कामात ओढला जाण्यात या औपचारिक गप्पांचे महत्त्वाचे स्थान आहे.

अनौपचारिक गप्पा— एक प्रभावी संपर्क माध्यम

गणेश राऊत

इतर काही येवो न येवो, आपणांस गप्पा तर उत्कृष्ट मारता येतात. या साधनाचा उपयोग करून आपण संपर्क साधावा असा जेव्हा मनात विचार येऊ लागतो तेव्हा मला आठवतात त्या सरांबरोबरच्या गप्पा”

मुख्य फायदा व्हायचा तो बौद्धिक मेजवानीचा! वर्धिनी सुटल्यावर सरांशी गप्पा मारत असताना त्यांच्या तोंडून बाहेर पडणारी अनेकविध विषयावरची माहिती मला स्तिमित करायची. त्या चर्चामधून अनेक विषय हाताळले जायचे आणि जातात. त्या गप्पामधून सर्वसाधारण ज्ञान वाढण्यास मदत तर झालीच परंतु सरांची या कार्यामागची प्रेरणा, मूलस्त्रोत हेतू, समजण्यास देखील अडचण आली नाही. आम्ही जे गप्पामधून शिकलो ते अवर्णनीय आहे. तासन्तास मारल्या जाणाऱ्या गप्पांपुढे रविवारचा चित्रपट देखील नकोसा वाटायचा! एका विषयापासून जी गाडी सुरू व्हायची ती अगदी भरपूर विषयांना स्पर्श करून जायची. त्या गप्पांत केवळ कोरड्या शब्दांची देवाण-घेवाण नसते तर असते जिवंत अनुभवांची देवाण घेवाण! एकमेकांच्या सुखदुःखाची देवाणघेवाण!

With Best Compliments From :

M/s. Brite Electroplaters Tophkhana Shivajinagar, Pune 411 005.

आज वर्धिनीच्या युवक गटात आल्यावर इतरांच्या घरच्यांशी जेव्हा संपर्क साधण्याची वेळ येते तेव्हा उपयोगी पडते गप्पा गोष्टींची पोतडी सरांच्या सहवासात मी अगदी नानाविध गप्पांचे अनुभव घेतले. अक्षरशः रसरशीत अनुभव! परीक्षेतील अल्पशा अपयशाने खिन्न झालेला विद्यार्थी सरांकडून जाताना दिसतो सिकंदराच्या विजयी मुद्रेत! अपयशाचं रुपांतर यशात आणि निराशेचे रुपांतर आशेत करण्याची शक्ती त्या गप्पांमध्येच! एकमेकांच्या आवडी-निवडी जाणायच्या, सुखदुःखे वाटून घ्यायची अन् आपली मने रिकामी करायची ह्या गप्पांमध्येच! आपले पौरुषत्त्व जागवणाऱ्या अशा या गप्पा! आमच्यातील "स्व" ची ओळख करून देणाऱ्या अशा गप्पा! कार्याची एक नवी ओळख करून देणाऱ्या गप्पा! आपल्याच एखाद्या मित्राचा आपणांस आजपर्यंत अपरिचित असणारा चांगला गुण ध्यानी आणून देणाऱ्या गप्पा! एखादी छोटी कृती करून सर्वापेक्षा मनाने मोठा ठरलेला आमचा मित्र आमच्या गप्पांचा कौतुक विषय ठरणार असेल तर त्या गप्पांना वायफळ गप्पा कशा समजायच्या?

काम की बातोंसे केवल काम होता है,
बेकाम बातोंसे आदमी समझ जाता है.

या मूळ सूत्रावर विश्वास ठेवून आजपर्यंतची वाटचाल करीत आलो आहोत. समोर असणारा लहान मित्र असो की सहलीत भेटणारा परंप्रांतीय असो! आम्हा दोघांना जोडणारा इथला धागा असतो त्या गप्पांचा!

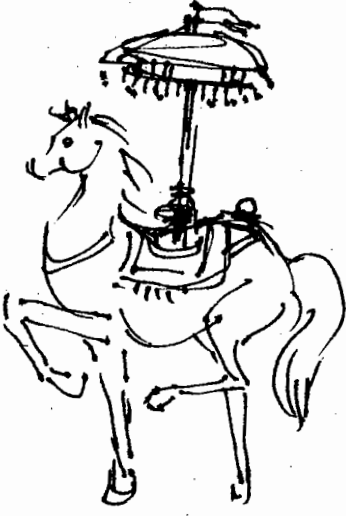
* * *

'स्व'-रूपवर्धिनीचा रौप्य महोत्सव कसा साजरा करावा?

महेश मोकाशी

'स्व'-रूप वर्धिनीचे कार्य चंद्रकलेप्रमाणे दवसेंदिवस वाढत आहे. आपल्या स्वतःच्या वास्तूसाठी लोकांनी लक्षावधी रुपये दिले ही खरोखरच उत्तम गोष्ट आहे. याचा अर्थ लोकांना "समाज" किंवा "देश" सुधारावा असे वाटते. त्यांनाही काहीतरी करावे असे वाटते.

केवळ दीर्घायुष्य चांगले नाही तर चांगले आयुष्य दीर्घ असणे महत्त्वाचे आहे

त्यानाही आपले महत्त्व पटले आहे असे वाटते. त्याशिवाय त्यांनी इतके पैसे दिलेच नसते.

वरील सर्व विचार हे वर-वर पाहता अगदी चांगले वाटतात. तसे ते चांगले आहेतही. लोकांनी आपल्याला पैशाच्या रूपाने खूप मदत केली याचा आनंदही वाटतो. पण खरा आनंद केंव्हा वाटेल? जेंव्हा शोकडो लोक स्वतःचे रुपये देण्यापेक्षा स्वतःचा वेळ देतील, स्वतःचे विचार, अनुभव देतील तेंव्हा! या अमूल्य धनानेच जीवनाच्या इमारतीचा पाया भरला जाईल. आता लोक किती पैसे आपल्याला देतात या पेक्षा लोक किती वेळ आपल्याला देतील हा विचार महत्त्वाचा आहे. कारण दिवसेंदिवस "माणूस" मिळणे कठीण होत चालले आहे. आपल्याला दिवसेंदिवस माणसं मिळाली पाहिजेत, की जी या समाजासाठी, देशासाठी आपला वेळ देतील.

आपल्या इथे अनेक युवक एकत्रित काम करतात ही खरंच चांगली गोष्ट आहे. नाही तर त्यांना काय बाह्य आकर्षणे कमी आहेत? आपल्या वर्धिनीचे हेच रूप वाढत जावे आणि एक दिवस त्याचे नंदनवनात रूपांतर व्हावे. स्वर्ग किंवा नंदनवन हे प्रत्यक्ष कुणीही पाहिलेले नाही परंतु बाहेरच्या लोकांना इथली कामे पाहतांना आणि युवकांना इथली कामे करताना स्वर्गसुखाचा आनंद वाटेल इतपत आपले काम वाढावे.

तसं पाहिले तर प्रत्येक व्यक्ती ही विचाराने म्हणा किंवा मनाने म्हणा स्वतंत्र असते. ती कुणाचीच काही लागत नसते. पण देवाने त्या व्यक्तीला मनाबरोबरच दिलेली असते ती "भावना"! ही भावनाच माणसाला माणसाशी गुंफत जाते. त्यामुळे जो माणूस असतो त्यापुढे हा प्रश्नच उठत नाही 'की मी कुणाचे काय लागतो?' कारण त्या भावनेने मानवाच्या नकळतच अनेक नाती जोडलेली असतात. ती नाती असतात माणूसकीची नाती! म्हणूनच प्रत्येक माणसातला माणूस जागवणे हे अत्यावश्यक आहे. तसे झाल्यास सारा समाज, सारा देशच काय तर सारे जग सुधारेल.

समजा आपल्या वर्धिनीचा रौप्यमहोत्सव साजरा करायचा आहे.

Grams : "Bharatglas"

With Best Compliments From :

Telephone : 52 18 70

BHARAT GLASS WORKS

Tilak Nagar Chembur, Post Bag No. 9606, Bombay 400 089

" MANUFACTURERS OF QUALITY FLINT GLASS BOTTLES FOR
PHARMACEUTICALS, DISTILLERIES AND COSMETICS "

तो कसा करावा? तो तर वर्धिनीला २५ वर्षे पूर्ण झाल्यावर साजरा केला जाईलच पण खरा रौप्य महोत्सव केव्हा असेल! जेव्हा आज आता जे कार्यकर्ते, शिक्षक, युवक, इ. वर्धिनीमध्ये काम करित आहेत त्यांची जागा दुसरेजण कुणीतरी भरून काढतील तेंव्हा खरा रौप्यमहोत्सव साजरा करावा. जेव्हा ह्या दुसऱ्याजणांची जागा तिसरेजण कुणीतरी घेतील तेंव्हा सुवर्णमहोत्सव साजरा करावा. अशा प्रकारे हे सर्व महोत्सव साजरे झाले तर त्यात खरा अर्थ आहे. त्यासाठीच आपल्याला माणसांची गरज आहे. म्हणून आपल्या वर्धिनीत "माणसं" मिळविण्याचे शिक्षण दिले गेले पाहिजे. पाठ्यपुस्तकातील शिक्षण काय कोठेही मिळेल. म्हणून केवळ पाठ्यपुस्तकातील शिकविणारे शिक्षक हे पुरे होणार नाहीत. तशा प्रकारे शिकविणारे हवेत. शिक्षक हे विद्यार्थ्याला पाहिजे तसे घडवू शकतात. एका अर्थी साऱ्या देशाचे, समाजाचे भवितव्य हे शिक्षकाच्या हाती असते. म्हणून आपल्या इथे चांगले शिक्षक निर्माण झाले पाहिजेत एवढेच मला वाटते.

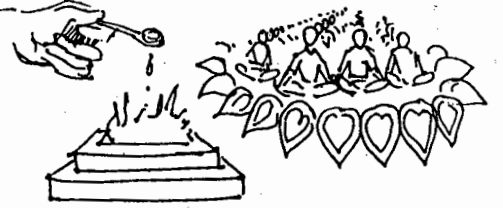
* * *

मंथन

पराग जगताप

विचारांचे काय? ते तर सहजही येऊ शकतात परंतु विचारांच्या पाठीमागे कृती जर उत्स्फूर्तपणे येत नसेल तर काय उपयोग? मी ज्या वेळी स्वतः माझ्या आयुष्यातील किमान एक वर्ष या कार्यासाठी सर्वस्वी देऊ शकेन तेंव्हाच हे लिखाण उपयुक्त आहे असे म्हणता येईल.

येथे किमान हा शब्द सर्वस्वी योग्य आहे कारण कमालला काहीच मर्यादा नाहीत. माझ्या अल्पबुद्धीनुसार मला जाणवते आहे की या देशाला जर पुढे न्यायचे असेल तर प्रचंड कामाचा व्याप आहे !! त्यानुसार अशी कित्येक आयुष्ये अर्पण करण्याची गरज आहे. हे कामच असे आहे की जेथे आपल्याला आपल्या कार्याची पोच तर सोडाच परंतु तात्काळ निकालही मिळणे शक्य नाही. अर्थातच जेव्हा आपण स्वतःला कार्यकर्ता म्हणवून घेतो त्यावेळी आपण निरपेक्ष आहोत हे अध्याहृत असते. म्हणून येथे कार्य केल्याबद्दल मोबदला किंवा शाबासकी इ. संकल्पना मूळापासून काढून टाकणे योग्य ठरेल. परंतु कार्याच्या यशाचे काय? बहुतेकांची अशी कल्पना असते की काम केले की त्याचा

परिणाम तात्काळ दिसला पाहिजे, जाणवला पाहिजे. अशी वृत्ती कार्यात अजिबात उपयोगी नाही. आपले कार्यच असे आहे की यशाची खात्री देता येत नाही. यशासाठी कधीकधी एक दोन तपे सुद्धा घालवावी लागतील. अनेकदा असे होते की थोडेफार यश येते आहे असे वाटते आणि थोड्याच वेळाने जाणवते की आपण ज्याला यश म्हणत होतो ते तर एक स्वप्न होते! हा उन सावलीचा खेळ सुरु राहणारच. आपण यशाच्या आशेवर आणि इच्छाशक्तीवर काम करावे ! अनेक कोळसे बाजूला केल्यावर एक तरी हिरा मिळेल, खूप खूप चिखल तुडवून गेल्यावर एक तरी कमळ मिळेल. मला आपले काम निष्काम कर्मयोगासारखे वाटते. आपण सर्वजण अगदी निष्काम कर्मयोगी बनू शकूच असे काही नाही. परंतु त्या दृष्टीने प्रयत्न मात्र जरूर हवेत. त्यासाठीच मी मघाशी किमान एक वर्ष या कार्यास देण्याची कल्पना उचलून धरली.

काही जणांना (बहुतेक जणांना) अशा प्रकारच्या कार्यामध्ये रस वाटत नाही व त्यामुळे साहजिकच ज्यांनी स्वतःचे आयुष्यच ह्या कार्यासाठी वाहिलेले असते तेच फक्त हा गाडा पुढे नेण्याचा आपापल्यापरीने प्रयत्न करतात. जर सर्वांचीच साथ मिळाली तर कामे किती तरी कमी वेळात व कमी श्रमात आनंदाने होऊ शकतात. अगदी आपली जी मुले शाखा घेण्यासाठी जातात ती ही गोष्ट अनुभवत असतील की ज्यावेळी शाखेवर मदतीस आणखी कोणी युवक असेल त्यावेळी कंटाळा येत नाही ,उत्साह वाटतो. ज्यावेळी एकट्यावर शाखेवर जाण्याचा प्रसंग येतो त्यावेळी मन थोडेसे नाखूष होते. एक और एक ग्यारह हेच खरे.

परंतु एकाला दुसरा मिळत नाही हेच तर आजचे सार्वत्रिक रडगाणे आहे. समाजात जी काही थोडीबहुत चांगली कामे करणारी माणसे

With Best Compliments From :

INTERNATIONAL TRADE SYNDICATE

Dealers in : Dyes, Chemicals & Sizing Materials

RAW MATERIAL FOR PLANT INDUSTRIES
(GLUE FLAKES TECHNICAL GELATINES SYNTHETIC REASINS PIGMENTS ETC.)

93/95, Perin Nariman, Bazargate Street, 2nd Floor, Fort, Bombay 400 001.

असतात त्यांना योग्य साथ मिळत नाही, प्रतिसाद मिळत नाही किंवा संघटित प्रयत्नांचा अभाव यामुळे हवा तेवढा जोर कार्यात दिसत नाही असे वाटते. आपल्याला या सर्व परिस्थितीत काम करायचे असल्यामुळे आपण एक दिवस अंतर्मुख होऊन विचार केला पाहिजे की कार्याची वाटचाल खरोखरच यशाभिमुख व्हायची असेल तर आपल्याकडून आपण काय हविर्भाग या यज्ञात अर्पण केला पाहिजे? पंडित नेहरू म्हणतात "THE WORK OF NATION IS NEVER COMPLETED. IT GOES ON"

शेवटी राष्ट्र म्हणजे तरी काय? राष्ट्र म्हणजे ही जमीन आणि इथली ही माणसे आणि इथला हा समाज! राष्ट्रकार्य म्हणजेच समाजकार्य! की जे कधीच पूर्ण होत नाही; ते अखंड अविरत आणि अव्याहत चालूच राहावे आणि म्हणून या राष्ट्रोद्धाराच्या, समाजोद्धाराच्या यज्ञात आपण आपल्यापरीने जो काही हवीर्भाग अर्पण करणार तो अपुराच पडणार आहे. या कार्यातून आपण मुक्त होणे ही संकल्पना म्हणूनच चुकीची ठरते. उलट दिवसेंदिवस आपण अधिकाधिक व्यग्र होत जाणे योग्य व श्रेयस्कर आहे.

कार्यात नेहमी नवीन कार्यकर्ते येत राहिले पाहिजेत. नाहीतर कार्यात चैतन्य राहणार नाही. परंतु याचा अर्थ असा नाही की जुन्या कार्यकर्त्यांनी कार्य थांबवावे! उलट त्यांनी कार्याला उपयुक्त अशी नवी क्षितीजे, नवी आव्हाने, नवे उपक्रम, शोधून काढावेत. कार्य हे एका ठिकाणी राहून कधीच फुलू शकणार नाही. कालानुरूप कार्याच्या दिशा विस्तारत गेल्या पाहिजेत. केतकी गन्धमाघ्रातुम् स्वयमायान्ति षट्पदा: हे जरी खरे असले तरीही दुसरीकडे केतकी फुलण्यासाठी परागकणांना तिथे जावेच लागते आणि यासाठी आपले जुने कार्यकर्ते उपयुक्त ठरतात.

वर्धिनीतील युवकांना आता हे नव्याने सांगणे नकोच की सांप्रत अवतीभवती किती समाजविरोधी कारवाया चाललेल्या असतात. वर्तमानपत्र उघडल्यावर निम्याहून अधिक मजकूर खून, मारामान्या, जाळपोळ, बलात्कार, हुंडाबळी, गलिच्छ राजकारण, राष्ट्रविरोधी कारवाया अशा एक ना दोन अनेक हृदय विदीर्ण करणाऱ्या बातम्यांनी

कर्तव्याच्या पुण्यपथावर । मोहाच्या फुलबागा ।
मोही फसता, मुकशिल वेड्या । शक्तीच्या मार्गा ।।

भरलेला असतो. अशाही परिस्थितीत हा देश पुढे नेण्याची अपेक्षा करणाऱ्यांच्या व त्यासाठी धडपडणाऱ्यांच्या आशावादास खरोखरीच दाद दिली पाहिजे. या सर्व परिस्थितीत देशाचा उद्धार करण्याचे, मातृभूला पुनः वैभव प्राप्त करून देण्याचे उत्तरदायित्व आपल्यावरच येऊन पडते! विष्णूचा नवा अवतार येऊन आपली या दुर्दैवाच्या दशावतारामधून सुटका करेल अशी आशा बाळगणारा समाज आपल्याला नको आहे कारण समाज ज्यावेळी दुसऱ्यावर अवलंबून राहतो त्यावेळी त्याची प्रगती शून्य होते आणि म्हणूनच समाजाचे हे दैन्य समाजानेच म्हणजे पर्यायाने आपणच दूर केले पाहिजे. बरेच लोक हातावर हात धरून बसणे पसंत करतात. आपल्या अकर्मण्यतेला ते दैवाच्या छायेत झाकून टाकतात. अशांना एकच सांगावेसे वाटते.

Destiny is not a matter of chance
It's a matter of choice.
It's not a thing to be waited for
It's a thing to be achieved.

माझ्या मतानुसार आपल्या अंतरात काही तळमळ असेल तर त्या आगीत जगातील सर्व अडचणी चुटकीसरशी नाश पावतात. आपल्या प्रत्येकामध्ये आत्मशक्ती मोठ्या प्रमाणावर असते. वेदात तर म्हटलेच आहे की 'अहं ब्रह्मास्मि'. परंतु कमी-अधिक प्रमाणात सर्वांच्या मनाच्या दर्पणावर कधी आळसाची, कधी निराशेची, कधी मत्सराची, द्वेषाची तर कधी अहंकाराची धूळ बसलेली असते. ज्यावेळी ही धूळ आपण झटकून टाकू त्यावेळी आपल्याला आपल्या खऱ्या शक्तीचा साक्षात्कार होईल.

आपल्याजवळ कार्य करण्याची बरीच तळमळ आहे परंतु आपण जो ध्येयवाद, जो आदर्शवाद बाळगत आहोत त्याच्यापर्यंत पोहोचण्यासाठी प्रयत्न काय करावेत? लेनिन म्हणतात आदर्शवाद जेव्हा चुकीच्या मार्गांनी साध्य करण्याचे प्रयत्न केले जातात तेव्हा सर्व सामान्य जनतेकडून धिःकार होतो तो त्या आदर्शाच्या, त्या ध्येयाच्या, चुकीच्या मार्गाचा नव्हे! खरोखरीच आपले हेतू कितीही विशुद्ध असोत आपण जर त्यासाठी चुकीच्या मार्गाचा अवलंब केला तर ती कृती कार्यालाच मारक ठरते. जर एखाद्याला शिक्षणासाठी पैसे हवे असतील व आपण ते त्यास चोरी करून मिळवून दिले तर लोक आपल्या विशुद्ध हेतूवरच शंका घेतील आणि ते साहजिकच आहे. म्हणून आपण ही

खबरदारी घेतली पाहिजे की आपण ज्या कार्याला पुढेपुढे नेत आहोत ती वाट खरोखरीच पुढे नेणारी आहे ना?

विनोबाजी म्हणतात तलवारीशी तलवारीने नाही तर ढालीने सामना करावा लागतो. आपल्याला स्वरूपवर्धिनी सारख्या माध्यमातूनच दुःख, दारिद्र्य, अज्ञान, आळस, निराशा, दृष्टबुद्धी अशा अनेक दुर्गुणांचे या समाजातून उच्चाटन करायचे असेल तर त्या जागी आपणास आशाभाव, उत्साह, ज्ञान, करूणा, सहानुभूती असे गुण प्रकट करावे लागतील. सुदैवाने आपण ते आहोत की ज्यांना या सर्व गोष्टी कळत आहेत! नाहीतर कित्येकजण असे असतात की समाजात अत्याचार होतात याचीच त्यांना जाणीव नसते. समाजात इतके दुःख, इतके अज्ञान आहे याची त्यांना जाणीवच नसते. असे म्हणतात की आपल्या अज्ञानाची जाणीव होणे ही ज्ञानाची पहिली पायरी आहे. आपण सर्वजण ज्ञानाची किमान पहिली पायरी तरी चढलो आहोत व त्यामुळे आपला पहिला प्रयत्न यापुढे हा रहावा की जास्तीत जास्त लोकांना या पहिल्या पायरीवर तरी आणून बसवू या. माझ्या अल्पबुद्धीनुसार तेवढे कार्य हेच आपल्या एकूण कार्याचा गांभा आहे. ते साधले म्हणजे सर्व साधले.

महत्वाच्या घडामोडी १९८८-८९

१. शिबिरे

जुलै १९८८ मध्ये पहिल्या आठवड्यात वर्धिनीच्या युवक गटाचे संस्थेच्या वास्तूत एक निवासी शिबिर झाले. शिबिराचा विषय होता 'धर्मांतर— एक राष्ट्रीय समस्या'

- मे १९८९ च्या पहिल्या आठवड्यात विधी महाविद्यालय पुणे येथे सर्वांचे निवासी शिबिर झाले. सुमारे १३० विद्यार्थी-विद्यार्थिनी शिबिरास उपस्थित होते. 'विज्ञान' हा विषय चित्रपट, व्याख्यान, चरित्रकथन, प्रयोग अशा माध्यमातून मांडला गेला.

- 'जून' ८९ च्या ३ च्या आठवड्यात देवळाली कॅम्प, नाशिक येथे युवक गटाचे व्यक्तिमत्त्व विकास शिबिर झाले. सुमारे ३० जण शिबिरास उपस्थित होते.

रक्तदान शिबिर -

- जुलै १९८८ मध्ये ७७ बाटल्या तर १४ एप्रिल १९८९ रोजी झालेल्या रक्तदान शिबिरात ९७ बाटल्या रक्त जमा झाले. जनकल्याण रक्तपेढीच्या सहकार्याने ही दोन्ही रक्तदानशिबिरे झाली.
२. सहल 'स्वराज्याच्या' राजधानीची व बनेश्वरची
३. मकरसंक्रमणाचे उत्सवास डॉ. मोडकांचे भाषण व भारतीय स्त्री-क्रीडाप्रकारांचे प्रात्यक्षिक.
४. वनवासी कल्याण आश्रमाच्या कार्याची माहिती मिळविण्यासाठी श्री. संजय तांबट कणाशी (जि. नाशिक) येथे जाऊन आले तर श्री. किशोर सोडूर यांनी सांगली येथे जाऊन तेथील काही सामाजिक संस्थांचे काम प्रत्यक्ष पाहिले.
५. या वर्षात वर्धिनीच्या वतीने श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी महिला विद्यापीठातील अध्यापिका, टिळक प्रशिक्षण महाविद्यालयाचे वसतिगृह छात्र, विद्यार्थी सहाय्यक समितीचे विद्यार्थी वसतिगृह, अहिल्यादेवी प्रशाळेचा अध्यापकवृंद, यांचेसाठी आणि सार्वजनिक सभा, पर्वती रोटरी क्लब आणि वृद्ध सभा अशा सामाजिक संस्थांमध्ये स्वरूपवर्धिनीची माहिती सांगण्याचे काम करण्यात आले.
६. अन्य कार्याची माहिती वर्धिनीतील वर्धकाला करून द्यावी म्हणून अनेक कार्यकर्त्यांना निमंत्रित केले होते. हिंदूकरणाचे काम किती कष्टातून पुढे रेटले जाते आहे हे कै. ब्र. विश्वनाथजी यांनी स्वानुभवातून निवेदन केले तर श्री. पाटोळे यांनी ख्रिस्तीप्रसाराचे काम करून त्या कार्यात भ्रमनिरास होऊन मग हिंदूधर्म स्वीकारून हिंदूकरणकार्यास कसा हात घातला ते परिणामकारकपणे मांडले! श्री. तांबोळी यांनी पुण्यातील विद्यार्थी सहाय्यक समितीच्या सेवाभावी कार्याची माहिती वर्धकांना दिली तर बीडहून आलेल्या श्री. संजय सराफ यांनी दीनदयाळ शोध संस्थानच्या वतीने मराठवाड्यातील जे ग्रामविकासकार्य हाती घेण्यात आले आहे त्याची माहिती दिली. प्रेरणेसाठी जर्मनी, अमेरिका, जपान, चीन, इ. प्रगत देशांनी कशी प्रगती केली याचे विवरण वर्धिनीतील अभ्यागत वक्त्यांनी वर्धकांसमोर केले.

७. भेटी -

इंदूरच्या श्रीमती जोशी व श्री. देशमुख, मुंबईचे सा. विवेकचे प्रतिनिधी श्री. प्रकाश कामत, रा. स्व. संघाचे अखिल भारतीय स्तराचे कार्यकर्ते व प्रसिद्ध विचारवंत, लेखक श्री. शेषाद्री व श्री. भास्करराव कळंबी, लातूरचे विवेकानंद रुग्णालय ज्यांनी स्थापन केले असे डॉ. रामभाऊ अलूरकर, नागपूरचे डॉ. वानकर पुण्यातील मूकबधिर विद्यालयाचे २५/३० शिक्षक, पुणे महानगरपालिका आरोग्यखात्यातील अधिकारी डॉ. परदेशी, भारतीय मजदुरसंघाचे कार्यकर्ते श्री. करमरकर व श्री. मुकुंदराव गोरे, महींद्र अँड महींद्र कंपनीचे एक विश्वस्त श्री. पी. के. पलिट, डॉ. झुलीबेन नाखुदा, सौ. मीनल दाणी, प्रसिद्ध अर्थशास्त्री डॉ. नीळकंठ रथ, सकाळचे प्रमुख विश्वस्त श्री. प्रतापराव पवार आणि ख्रिस्ती संन्यासिनी अशा अनेक जणांनी अगत्यपूर्वक येऊन स्वरूपवर्धिनीचे काम पाहिले.

८. या वर्षात अनेक कार्यकर्त्यांनी उज्वल शैक्षणिक यश मिळविले. संजय तांबट हा विद्युद्गणुशास्त्रात बी.एस.सी.ला प्रथम वर्गात उत्तीर्ण होऊन संरक्षण विषय घेऊन एम्.ए. च्या अभ्यासास लागला आहे.

या वर्षी श्री. सुनील कुलकर्णी यांनी सातवीच्या विद्यार्थी - विद्यार्थीनींसाठी सायंकालीन वर्ग चालवला व वर्ष अखेर प्रायः सर्वांची टक्केवारी वाढलेली दिसून आली.

९. उल्लेखनीय विद्यार्थी देणग्या -

- दत्ता शेडगे, गणेश राऊत अशा वर्धिनीच्या कार्यकर्त्यांनी वक्तृत्वात बक्षिसे मिळवून ती रक्कम वर्धिनीस देणगी म्हणून देऊन टाकली.

१०. विशेष

- या वर्षी भूपेंद्र शहा हा आपला एक गुणी कार्यकर्ता विद्यार्थी अभियांत्रिकीच्या उच्च अध्ययनासाठी रशियास गेला. या विद्यार्थ्यास भावपूर्ण निरोप देण्यास १४ ऑगस्टला वर्धिनीचे सारे कार्यकर्ते एकत्र आले होते.

- बिहारमधील भूकंपग्रस्तांना साहाय्य करण्यासाठी ज्ञान प्रबोधिनीचे १०० कार्यकर्ते ऑक्टोबरमध्ये गेले होते. त्यांच्यासह वर्धिनीच्या कु. संगीता पोटफोडे याही बिहारमधील

खेड्याखेड्यांतून हिंडून मुख्यतः तेथील दलितांना प्रत्यक्ष साहाय्य पोचवून आल्या.

- 'स्व'रूप वर्धिनीसारखे काम मराठवाड्यामध्ये सुरू करावे असा विचार तेथील अनेकांच्या मनात आहे. अशांच्या निमंत्रणावरून वर्धिनीचे कार्यकर्ते आंबेजोगाई, बीड, परभणी, लातूर इ. ठिकाणी जाऊन नोव्हेंबरमध्ये कार्यकर्त्यांच्या बैठकी घेऊन आले. या बैठकीत तेथील कार्यकर्त्यांच्या विचारांना चालना मिळू शकली.
- या 'वर्षात आजोळ' प्रकल्पास प्रारंभ झाला. दुपारच्या वेळात घरी लक्ष द्यायला पालक नाहीत अशा विद्यार्थ्यांची काळजी घेऊन त्यांना अभ्यासाला मार्गदर्शन करण्यासाठीचा हा प्रकल्प मोठ्या सुप्त क्षमतेचा आहे.
- महिलांच्या कार्यासही या वर्षी सुरुवात होऊ शकली. मार्च ८९ मधील पहिल्याच बैठकीस ६१ महिला होत्या त्यातून प्राथमिक शिवणवर्गाचा प्रारंभ होऊन जून मध्ये त्याचा समारोप करण्यात आला. आता अधिकृत शिवणवर्ग सुरू असून त्यात ६० महिला सहभागी आहेत.

इमारतीत सुरू झालेले प्रकल्प

१. बालवाडी ('पाकोळी')- श्रीमती पुष्पाताई नडे व सौ. सुमंत यांच्या मार्गदर्शनाखाली हा प्रकल्प सुरू झाला आहे. सकाळी १० ते दुपारी १ या वेळात हा प्रकल्प चालतो. सुमारे ६० बालके या उपक्रमात सहभागी झाली आहेत.
२. 'आजोळ' - आई वडील दोघेही नोकरीसाठी घराबाहेर, घरात लक्ष देणारे दुसरे कोणीही नाही, अशा स्थितीत घरी एकट्या असलेल्या १० ते १४ वयोगटातील मुलामुलींसाठी हा प्रकल्प सुरू झाला आहे. सकाळी शाळेत जाणाऱ्या मुलामुलींसाठी हा प्रकल्प विशेष उपयोगी आहे. सुमारे ६५ विद्यार्थी याचा लाभ घेत आहेत. दुपारी १२ ते सायंकाळी ५ या वेळात श्री. नाना जोशी, श्री. य. शं. लेले., श्रीमती नीलूताई गायकवाड, कु. सरिता आठल्ये व श्रीमती अभ्यंकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली हा प्रकल्प चालू आहे.

३. अभ्यासवर्ग - ७ वी मधील कच्च्या मुलामुलींसाठी हा विशेष मार्गदर्शन वर्ग चालू आहे. श्री. सुनील कुलकर्णी त्याचे प्रमुख आहेत.
४. महिला विभाग -
 - अ) शिवण वर्ग - स्नेहसेवा आणि कुटुंब कल्याण संस्था यांच्या सहकार्याने सहा महिन्यांच्या शिवणाचा अभ्यासक्रम सुरू झाला आहे. परिसरातील सुमारे ७० महिला या उपक्रमात सहभागी झाल्या आहेत.
 - ब) होम नर्सिंग कोर्स - श्रीमती कलबाग यांच्या मार्गदर्शनाखाली सुमारे २० महिला प्रशिक्षण घेत आहेत.
 - क) प्रौढ साक्षर वर्ग - सौ. वंदना पाटसकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली सुमारे १० महिला शिक्षण घेत आहेत.
५. अभ्यासिका - सकाळी ७.३० ते १०.३० व रात्री १० ते १२ या वेळात अभ्यासिका सुरू करण्यात आली आहे.
६. ग्रंथालय - संस्थेतील विद्यार्थी विद्यार्थिनींसाठीही ग्रंथालय सुरू करण्यात आले आहे. सुमारे अडीच हजार पुस्तके ग्रंथालयात आहेत.
७. व्यायामशाळा - सकाळी ६ ते ७ या वेळात व्यायामशाळा सुरू झाली आहे. श्री. जयंत शितोळे, श्री. विलास कुलकर्णी हे या विभागाचे काम करतात.
८. प्रतिभा जागरण तासिका - इ. ७ वी, ८ वी मधील विद्यार्थ्यांसाठी सौ. मंदाताई नगरकर व डॉ. अशोक निरफराके यांच्या मार्गदर्शनाखाली हा वर्ग सुरू करण्यात आला आहे.

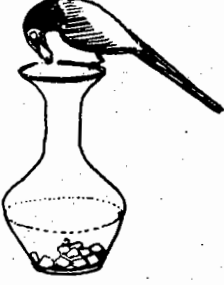

संकल्पित प्रकल्प -

१. व्यवसनमुक्ती केंद्र - व्यवसनमुक्तीसाठी विशेष कार्य केलेल्या काही कार्यकर्त्यांच्या सहाय्याने असे एक केंद्र चालविण्याचा प्रयत्न सुरू आहे. संस्थेचा एक कार्यकर्ता या कामी अधिक लक्ष घालीत आहे. व अगदी छोट्या प्रमाणावर प्रत्यक्ष कामालाही सुरुवात झाली आहे. प्रतिसाद उत्साहवर्धक.
२. मातृस्पर्श - (शिशू सौरभ केंद्र) २॥ ते ५ वयोगटातील मुलामुलींसाठी हे संगोपन केंद्र सुरू होणार आहे.

आवाहन आर्थिक मदतीचे

ही आर्थिक आघाडी आपण सांभाळलीत तर.....
आम्हालाही शैक्षणिक आघाडीवर अधिक लक्ष देता येईल.

संस्कार, शिक्षण यासारख्या महत्त्वाच्या विषयाकडे लक्ष पुरविताना आर्थिक आघाडी सांभाळणे अवघड होते. ती आघाडी दुर्लक्षित राहिली तर अनेक कामे खोळंबतात. गेली दहा वर्षे आपल्या सक्रिय सहकाऱ्यांनी या शिक्षण संस्काराचे काम व्यवस्थित तर झालेच आहे पण त्यातून उभी राहिलेली, मोठी झालेली पिढी आता ह्याच कामात अधिक लक्ष घालीत आहे. आपल्यासारख्या सुहृदांमुळे कोणताही कार्यक्रम पैशाअभावी अडला नाही. जागेची नितान्त आवश्यकता निर्माण झाली आणि आपण धावून आलात. जागा मिळाली. त्यावर सुंदर वास्तूही उभी राहिली. आपण जवळ जवळ १६ लाख रुपयांचे साहाय्य केलेत. ही गुंतवणूक आपल्याला निरर्थक वाटणार नाही याची आम्हाला खात्री वाटते कारण वास्तूमध्ये आल्यापासून गेली नऊ वर्षे चाललेल्या शिक्षण प्रकल्पाला अनेक नवीन आणि समाजाला उपयुक्त अशा प्रकल्पांची जोड मिळाली. व्यायामशाळा, बालवाडी, आजोळ, महिला प्रौढ शिक्षण वर्ग, शिवण वर्ग, मुलींसाठी स्वतंत्र शाखा; अभ्यासिका, ग्रंथालय असे अनेक प्रकल्प सुरू झाले. केवळ सुरू झाले नाहीत तर चांगले चालले आहेत. या सर्व नवीन प्रकल्पांमुळे मासिक खर्च हा ६५००/- रुपयांवर पोहाचला. त्याबरोबरच विद्यार्थ्यांना मदत, पूरक आहार, औषधोपचार, शिबिरे सहली, व्याख्याने, वीज पाणी, इ. कर, इमारतींची रंगसफेदी अशा अनेक गोष्टींसाठी आर्थिक साहाय्याची आवश्यकता आहेच. या कामी आपण जितके सहाय्य कराल तेवढे अधिक लक्ष आम्हाला विद्यार्थ्यांवर राष्ट्राच्या उद्याच्या संपत्तीकडे देता येणार आहे.

धनादेश "स्व"-रूपवर्धनी या नावाने काढावा ही विनंती.
(संस्थेला आयकराची ८० (जी) कलमान्वये सवलत प्राप्त आहे.)

दैनंदिन शाखांचे पत्ते व कामाच्या वेळा

वेळ

१) रामकृष्ण शाखा

२२/१, मंगळवार पेठ
पारगे चौक, पुणे ११
(शाखा प्रमुख - श्री. विवेक बने)

सोम. ते शुक्र. सकाळी ६.१५ ते रात्री ९
शनिवार दु. ४.३० ते सायं. ७.३०
रविवार स. ७.३० ते १०.००

२) विवेकानंद शाखा

भारतीय विद्याभवनचे नर्सरी स्कूल
(शाखा प्रमुख - श्री. दिलीप भांगरे)

सोम. ते शुक्र. सायं ६.१५ ते ८.३०
शनिवार दु. ४.३० ते सायं. ७.३०
रविवार स. ७.३० ते १०.००

३) अखंडानंद शाखा

हुतात्मा बाबू गेनू विद्यालय
बिबवेवाडी, पुणे ३७
(शाखा प्रमुख - श्री. संजय तांबट)

सोम. ते शुक्र. सायं. ६.१५ ते रात्री ८.३०
शनिवार दु. ४.३० ते सायं. ७.३०
रविवार स. ७.३० ते १०.००

४) रवींद्रनाथ टागोर विद्यानिकेतन

बारणे रस्ता, मंगळवार पेठ,
(शाखा प्रमुख - कु. संगीता पोटफोडे)

सोम. ते शुक्र. सायं ६.१५ ते रात्री ८.३०
शनिवार दु. ४.३० ते सायं. ७.३०
रविवार स. ७.३० ते १०.००

कार्यकारिणी व मा. सभासदांची यादी

सन्माननीय सभासद

- श्री. एम्. ए. वदूदखान
श्री. जससिंगभाई मरिवाला
श्री. नानासाहेब पवार
श्री. अविनाश वारदेकर
पद्मश्री अनुताई वाघ

कार्यकारी समिती

अध्यक्ष

- श्री. पु. व. श्रॉफ

उपाध्यक्ष

- श्री. अ. न. गोगावले

कार्याध्यक्ष

- श्री. कृ. ल. पटवर्धन

सहकार्याध्यक्ष

- श्री. व. ना. दाते

सहकार्याध्यक्षा

- श्रीमती कुंतला मुजुमदार

कोषाध्यक्ष

- श्री. श्री. शं. सामळ

सचिव

- श्री. रा. प. देसाई

सहसचिव

- श्री. शिरीष रा. पटवर्धन

सभासद

- श्री. प्रतापराव पवार
श्री. वा. दे. संचेती
श्री. कां. गि. शहा
श्री. कृ. गो. लवळेकर
प्रा. श्रीमती उषःप्रभा देसाई
श्री. उदय गुजर
श्री. पुखराजजी जैन

संपर्क

कार्याध्यक्ष :

- श्री. कृ. ल पटवर्धन

४२८/२० शिवाजीनगर, पुणे ४११०१६.

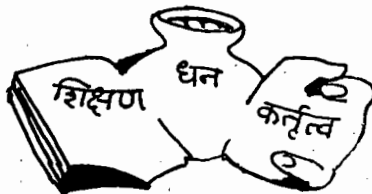
फोन : ५५८३५

किंवा

कार्यवाह :

श्री. रा. प. देसाई फोन : ६६४३७५ किंवा

श्रीमती कुंतला मुजुमदार फोन : ५३६०६.

'स्व' रूप वर्धिनी

२२/१, मंगळवार पेठ, सोनावणे पथ,

पुणे - ४११ ०११

दूरध्वनी : ५५८३५, ५३६०६, ६६४३७५